

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK

az Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa
XVII. évfolyam 191. szám
2013. január

f z e t e k

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor mindenkit szeretettel vár az *új helyszínre*, a Pest megyei Kormányhivatal Nyáry Pál termébe, bejárat a Budapest V., Semmelweis utca 6. szám felől

---

Lépcsőima

Csiki Margit Gitka
örmény motívuma

Az örmény liturgiában – misekezdetkor – a pap és a diakónus (valamint a többi segédkező) megállnak az oltárlépcső előtt és felváltva imádkozzák a lépcsőimát. Miért ez a neve? – Mint említettük: az oltár lépcsője előtt imádkozzák. A II. vatikáni zsinat liturgia reformjág megvolt a lépcsőima a római katolikus (latin szertartású) misében is. Sőt ennek hatására került be a középkor folyamán az örmény liturgiába és ott megmaradt napjainkig. Az örmény lépcsőima bővebb, mint a latin volt. Az év folyamán részleteiben felidézzük!

A pap kezdi:

Az Atya, és a Fiú, és a Szentlélek nevében. Ámen. És a szent Istenszülőért, Urunk fogadd el könyörgésünket és üdvözíts minket.

A Szentháromság neveit tartalmazó keresztvetéssel kezdődik, de azonnal kiegészítjük az Istenszülő nevével, hisz hitünk szerint Ő a leghatásosabb közbenjárónk. Eme imával kezdjük mi is az új esztendőt!

Dr. Sasvári László

* Szent Liturgia örmény katolikus szertartás szerint, Bp. 2006. 4–5. o.

Lapunk az interneten: a www.magyarormeny.hu honlapon is olvasható.
Elektronikus levélcímünk (e-mail): magyar.ormeny@t-online.hu

Béres L. Attila

Örömszerzés tizenhetedszer

A Pest megyei Kormányhivatal Nyáry Pál konferencia termében szépen díszített karácsonyfa előtt rendezte meg a 2012-es esztendő utolsó klubestjét a Fővárosi Örmény Klub. A Szent Karácsony ünnepén című műsor résztvevőit dr. Issekutz Sarolta, a rendező Fővárosi Örmény Önkormányzat és Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnöke, csegettűszóval köszöntette. A klub kétszázadik, tizenhetedik karácsonyi műsorát a Bp. Főv. II. kerületi Örmény Önkormányzat, a Ferencvárosi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat, a Bp. Főv. XI. ker. Újbuda Örmény Önkormányzat és a Bp. Főv. XII. ker. Örmény Nemzetiségi Önkormányzat támogatta.

A karácsonyi estet megtisztelte Fülöp Ákos atya, az Orlay utcai örmény katolikus plébánia adminisztrátora, akit felkért az estet megnyitni dr. Issekutz Sarolta, hogy köszöntse az ünnepi klub résztvevőit. Ákos atya rövid beszédében a karácsonyi titkárról tett tanúságot és kihangsúlyozta az örmény katolikus templom rendszeres látogatásának igényét. Ezt követően az ünnepi hangulathoz illoen a klub háziasszonya Dr. Czirják Árpád Ferenc pápai prelátus, a kolozsvári Szent Mihály templom ny. plébánosának karácsonyi gondolatait olvasta fel. A Magyar Örökség-díjas Ferencz Éva énekművész karácsonyi egyházi énekeinek

Fülöp Ákos atya

erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 2012. évi működéséről is. (A beszámoló szerkesztett változatát a 4-6. oldalon adjuk közre.)

A karácsonyi műsor a Szongott Kristóf-díj átadással folytatódott, a díjat idén az egyesület elnöksége – az 1998-as alapítása óta Ajtony Gábor elnök vezette – Csíkkörzeti Magyar-örmény Közösség Szent-háromság Alapítványa, Csíkszereda részére ítélte oda. (A laudáció a 7-9. oldalon.) Az oklevelet Szongoth Gábor alelnök olvasta fel, majd dr. Issekutz Saroltával közösen adták át a Szongott Kristófról készült bronz emléklakettet, az oklevelet és ajándékokat a hu-

A karácsonyi klubest közönsége

Ferencz Éva

szonkettedik kitüntetettnek. Az alapítvány nevében Dr. Ajtony Zsuzsa köszönte meg a díjat.

A kulturális műsor Várady Mária által felolvasott Nyírő József: Álózi bácsi karácsonya c. novellával és Fogolyán Kristóf fuvolaművész át-szellemült játékeval zárult. A közönség a művészek előadását nagy tapssal köszönte meg.

A klub háziasszonya minden évben a szeretet ünnepén ajándékkal is köszönti a megjelenteket. Az ajándék idén Murádin Jenő: Magyarörmény paletta című köny-

Várady Mária

ve volt, amelyhez egy kis fenyőtobozt is adott emlékül. Emlékeztette a hallgatóságot a tavaly karácsonyi füzetekben megjelent A kis fenyőtoboz története c. mesére, hogy legyen otthon helye a mi karácsonyfánkon is a szeretet jel-

dr. Issekutz Sarolta, Szongoth Gábor és Dr. Ajtony Zsuzsa

képeként. dr. Issekutz Sarolta kegyelemmel teljes, áldott karácsonyi ünnepeket és sikerekben gazdag új esztendőt kívánt a közösség tagjainak, családjainak egy po-

Fogolyán Kristóf

hár pezsgő kíséretében. A fogadáson Sergio barátunk örmény pilafot, örmény salátát és süteményt kínált, amelyek ismét nagy tetszést arattak mindenkinél. Az esten ajándékvásárlással is készülhettünk az ünnepekre.

Fővárosi Örmény Klub

2013. január 17., csütörtök, 17 óra

A Pest megyei Kormányhivatal Nyáry Pál terme,
bejárat a Budapest V., Semmelweis u. 6. szám felől

Műsor

Rozsos Tamás László:

Az erdélyi örmény eredetű nemes Lukács család genealógiája c. könyvét bemutatja a szerző, aki a helyszínen dedikálja művét
Közreműködik:

Kobzos Kiss Tamás Magyar Örökség-díjas zeneművész

Rendezte: Fővárosi Örmény Önkormányzat
és Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület.

Beszámoló az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 2012. évi működéséről

Az egyesület működéséhez a tagdíj bevételeket, adományokat és az adózó állampolgárok személyi jövedelemadó 1 %-a felajánlásait (190.199 Ft) használtuk fel. Együttműködési megállapodásokat kötöttünk a Fővárosi Örmény Önkormányzattal és több kerületi örmény nemzetiségi önkormányzattal – amelyek az egyesület képviselőiből alakultak – programjaink, kiadványaink megjelentetésének támogatására.

Köszönet az adományozóknak, az együttműködő örmény önkormányzatoknak a nyújtott támogatásokért, illetve a közös projektekben részfinanszírozással való részvételért. Ezen közös projektek az örmény kultúra megismertetését, terjesztését célozták meg.

Az egyesület idén sem fizetett személyi juttatást az egyesületi munka vezetéséért, és alkalmazottat sem foglalkoztatott, sem irodai rezsiköltségeket nem fizetett, de fizette a telefon-, internet- és a helyiségbérelti díjat.

Májusban – főleg a jogszabályváltozásokra tekintettel – módosította Alapszabályát, megemelte a 16 évvel ezelőtt megállapított tagdíjakat, megújította tagsági regisztrációját, megújította Elnökségét.

*

A Fővárosi Örmény Klub 17. évét zárjuk, ez a karácsonyi est a 17. és egyúttal a 200. klubest. Változatlanul sikeresek klubdelutánjaink érdekes programjainak és a közösségi összetartásnak köszönhetően. Változatlanul felváltva rendezik a kerületek, a főváros és az egyesület a havi klubdelutánokat, amelyek októbertől új helyszínen: Pest megyei Kormányhivatal Nyáry Pál

termében kerülnek megrendezésre (V. ker. Semmelweis u. 6.). Változatlanul minden klubdelutánról képes beszámoló jelenik meg a füzetekben, a decemberi füzetekben a klubmások rendezőiről olvashatunk tájékoztatást, míg a füzet végén a klubműsorok is összesítésre kerültek.

Idén is átadtuk a *Szongott Kristóf díjat* – immár 14. alkalommal – a *Csikkörzeti Magyar-Örmény Közösség Szentháromság Alapítványa* – *Csikszereda* részére, akiknek és főleg Ajtony Gábor elnöknek gratulálunk az 1998. óta tartó folyamatosan kiemelkedő tevékenységért, a csikkörzeti magyarörménység összetartásáért.

A mai ünnepi karácsonyi klubestet az EÖGYKE és a Fővárosi Örmény Önkormányzat rendezte, melyhez rendkívüli támogatást nyújtott a II. kerületi-, a Ferencvárosi-, a XI.- és XII. kerületi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat. Köszönjük. Az Egyesület több klubest rendezésébe is besegített, valamint minden hónapban a klubestek vezetését, a hangosítást, műszaki berendezések és eszközök biztosítását, szállítását és üzemeltetését is végzi.

Az *Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek*, kulturális és információs havilapunk XVI. évfolyama jelent meg idén, a decemberi a 190. lapszám. Átlagosan 44 oldal havi terjedelemben jelent meg, eddig 1250 példányban, valamint 100 pl-ban a 2012. füzetek évkönyv két kötetben. 2013-tól csökkenti fogjuk a füzetek papíralapon megjelenő darabszámát, összhangba hozva az egyesület taglétszámával. Ez azonban nem érinti az erdélyi olvasóinkat, ők változatlanul megkapják továbbra is a füzeteket. Ez az egyetlen magyar nyelvű, rá-

adásul egyetlen örmény havilap a Kárpát-medencében, így kulturális missziót tölt be és egyúttal dokumentumértékű a jelen és a jövő számára. A füzetek megjelenésének kiemelt támogatói voltak ebben az évben is a Fővárosi Örmény Önkormányzat, a II. kerületi- és a Ferencvárosi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat. A füzetek és meghívók, beszámolók a www.magyarormeny.hu honlapunkon is olvashatók, amely olvasói kör egyre bővül. Idén is eljutott a füzetek és évkönyv a közgyűjtemények olvasópolcára és gyűjteményébe.

Idén az Erdélyi Örmény Múzeum könyvsorozat 18. köteteként kiadtuk *Murádin Jenő: Magyarörmény paletta* c. kislexikont, amely a magyarörmény képző- és iparművészek közül 36 személyt mutat be életrajzi adatokkal, alkotásaikkal. Hiánypótló tanulmány és kiadvány igényes kivitelben. Mint minden könyvünk, ez is eljut közel 100 közgyűjteménybe, itthon és külföldön, ezzel is gazdagítva a hazai örménységéről létrehozott örmény alkönyvtárakat, továbbá a könyvben megjelent művészek és a könyvkiadásban résztvevők tiszteletpéldányt kaptak. Az első kötetet követi 2013-ban a második kötet, amelyet dr. Benedek Katalin művészettörténész készít.

Több kiadványt is támogattunk, amelyek eredményeként idén jelent meg pl. az Erzsébetvárosi Örmény Katolikus Plébánia könyvtárkatalógusa, valamint az Örmény Katolikus Plébániák Gyűjtőlevéltár repertórium, vagy Dávid Csaba Dirán és Júlia Gyergyószentmiklós c. könyve, végül Szil-Vay Ingrid Újjászületés c. verseskötete.

Részt vettünk több *kerületi rendezvény* létrehozásában, így pl. a II. kerületben az *Örmény arcok, örmény szemek* c. kiállítást és a megnyitó műsort rendeztük, valamint

az *Ízek utcája* gasztronómiai bemutatót a Kerület Napja keretén belül; az Aradi Vértanúk emlékműsört és részt vettünk a Budavári- és a Zuglói Örmény Önkormányzatok rendezvényein.

Hathatós segítséget nyújtottunk az *Örmény Katolikus Plébánia* működésének javításához, segítettük a plébániai örmény könyvtárállomány bővítését nagy értékű könyvadománnyal, hangfalak adományozásával a rendezvények lebonyolításához nyújtottunk segítséget, a múzeum megismertetéséhez újságcikkkel és a Ferencvárosi ÖNÖ által szervezett televíziós felvételen való részvétellel és előadással járultunk hozzá. Továbbá a Zeneagapé szervezésével, ill. közreműködéssel, a Plébánia kertjének rendezésében való részvétellel, búcsúnapokon valamint koszorúzási ünnepségeken való részvétellel (március 15., október 6.) segítettük az egyház köré szerveződő közösséget. Az év kiemelkedő eseménye volt október végén a libanoni XIX. Péter Nersesz örmény katolikus pátriárka által küldött Avedik Hovannisiján örmény katolikus pap fogadása egyesületünk székhelyén és a bemutató szentmiséje az Orlay u-i templomunkban, amely – ígérete és reményeink szerint – folytatódni fog.

Részt vettünk *világi* (III.15., Örmény Genocídium április 24., október 6. és október 23.) és *egyházi ünnepeinken* itthon és otthon Erdélyben: így pl. Világosító Szent Gergely búcsún Szamosújváron, az Orlay u-ban, Nagyboldogasszony-napi búcsún Erzsébetvárosban, Kolozsváron a II. Kolozsvári Napokon, Fogolykiváltó Boldogasszony búcsún az Orlay u-i templomunkban, október 6-án Eleméren Kis Ernő sírjánál stb. Az Aradi Vértanúinkra október 2-án nagyszabású rendezvénnyel emlékeztünk Budapesten.

Ez évben is segítettük anyagiakkal, előadással és gyermekajándékokkal a *Szentpéteri József Ötvös Iparművészeti Stúdiót* ingyenes örmény művészeti oktatását – iskolások és felnőttek részére, részt vettünk a készített munkák kiállításában.

Régi örmény könyvek kölcsönével segítettük a Lipcei Egyetem könyvkiállítását, az 500 éves örmény könyvnyomtatás emlékére.

Számtalan örmény vonatkozású kiállításon, előadáson, koncerten, emléktábla avatáson, megemlékezésen vettünk részt. Október 5-én pedig Nagybecskerekén Lázár Vilmos emlékére bronz domborművet (Domonkos Béla alkotása) avattunk a Nagybecskereki Plébánia Templomban, ahol a 48-as vértanúkat keresztelték. Ezen projektet a Fővárosi Örmény Önkormányzattal és a Bp. Főv. II. kerületi Örmény Önkormányzattal közösen valósítottuk meg, a közös elnök dr. Issekutz Sarolta szervezésével, lebonyolításával.

Sajnos idén sok temetésen is részt vettünk, miután eléggé előregedett közösségünk. Közösségünk elhunyt tagjai emlékét őrizzük, szokásunkhoz híven a füzetekben is megjelentettük eltávozásukat.

Örömmel vettünk részt erdélyi örmény honfitársaink magyar állampolgársági esküjének letételénél.

Barangoltunk Erdélyben örmény őseink nyomában és részt vettünk a Csíkszépvízi örmény családi találkozón, amelyre könyvajándékokat is vittünk magunkkal. Megtartottuk a barangolás nosztalgia klubját is, amelyről mindenki boldogan vitte haza a szép emlékeket felelevenítő fotókat – sokak által készített fotókból összeszerkesztett – DVD-n, hagyományukhoz híven.

Második éve veszünk részt az örmény könyvnyomtatás 500. évfordulója alkal-

mából az Országos Széchényi Könyvtár és a Budapesti Történeti Múzeum „*Örmény kultúra a Kárpát-medencében*” c. kiállításának szervezésében, támogatóinak összességűjtésében. A kiállítás 2013. március második felében kerül megnyitásra a Budapesti Történeti Múzeumban, amelyhez kétnyelvű katalógus, nemzetközi konferencia társul. Sikerült igen jelentős összegű támogatásokat szerezni e nagyszabású rendezvénysorozathoz, melyért köszönet a Fővárosi Örmény Önkormányzatnak, valamint a Bp. Főv. II. kerületi-, Józsefvárosi-, Ferencvárosi- és a XII. kerületi Örmény Nemzetiségi Önkormányzatnak.

Részt veszünk hozzájárulásunkkal a XII. ker. Örmény Nemzetiségi Önkormányzat által szervezett *Hollósy Simon festőművész emléktábla avatásában* (2013. február 8., 11 óra) és megrendezzük az ezt követő megemlékezést és filmvetítést a XII. ker. Polgármesteri Hivatalban.

Ez évben is segítettük az örmény témakörökben kutatókat támogatással, könyvekkel és riportokkal.

Részt vettünk – a jogszabályok változása miatt – több nemzetiségi kerekasztal beszélgetésen, konferencián és segítettünk hozzánk forduló örmény önkormányzatainknak.

Az eltelt 19 év nagyon sok eredményt hozott az örmény kultúra megismertetése és az örmény identitás felszítása, táplálása terén. Érdemes részt venni benne, mert megőrizzük és megmutatjuk őseink eredményeit, és munkánkkal hozzájárulunk az örmény eredetű magyarok örmény identitásúdatának fenntartásához, továbbörökítéséhez.

dr. Issekutz Sarolta elnök

(*Elhangzott 2012. december 20-án, a Fővárosi Örmény Klubban*)

Laudáció

A Csíkkörzeti Magyar-örmény Közösség Szentháromság Alapítványa

Rövid története

1730-ban Roszka István lemergi vikárius létrehozta a „Csíkszépvízi Szentháromság Segélyegyesületet”, melynek feladata az örménykatolikus egyházközösség anyagi támogatása volt. Az Egyesület – alapításakor – főleg szociális jellegű volt, anyagi hiánya miatt egyelőre szigorú spórolásra szorított, kevés vagyonát főleg adományokból gyűjtötte. Szabályzatát 1881-ben a m.kir. Belügyminiszter jóvá is hagyta 999/1881 március 6-i számmal és keltezéssel. Az Egyesület nagyon hatékonyan működött az Alapszabályzatban foglaltak szerint. 1949-ben a kommunista hatalom megszüntette, vagyonát államosította. A szépvízi örmény lakosság tragikusan megfogyatkozott, a plébánia pap nélkül maradt és az elárvult templomot a helybeli róm. kat. plébániához csatolták.

Teltek-múltak az évek, megtörtént a rendszerváltás és a Szépvízi elszármazott családok Csíkszeredában élő leszármazottai elhatározták, hogy megpróbálják újjászervezni a „Szentháromság Egyesületet”. Az elhatározás nem volt problémamentes, de 1998. okt. 2-án hivatalosan is a csíkszeredai Törvényszéken Alapítvány formájában, mint a hajdan volt „Szentháromság Egyesület” jogutódját, bejegyezték. Így jött létre, mint jogi személyiség, a „Csíkkörzeti Magyar-örmény Közösség Szentháromság Alapítványa”. Alapszabályzata meghatározza és részletesen tárgyalja az Alapítvány jellegét, felépítését, szervezeti formáját és céljait. Az Alapítvány független, politikamentes és nem profitorientált.

Céljai:

- ápolni és fejleszteni a csíki és nem csíki örmény származású magyarok önazonosság tudatát,
- folytatni azokat az elveket, amelyeket a hajdani Egyesület magáénak vallott, természetesen a mai viszonyokhoz alkalmazva,
- örmény családok felkutatása és kapcsolatteremtés közöttük,
- az örmény nyelv, kultúra és történelem megismertetése az ez iránt érdeklődőkkel,
- a tulajdonjogi viszonyok feltárása, az ingatlanok jogi helyzetének tisztázása, az elvesztett javak visszaszerzése, megőrzése és adminisztrálása.,
- kulturális rendezvények szervezése, azokon való részvétel bel- és külföldön,
- együttműködés lehetőségének megkeresése más örmény közösségekkel, amelyek azonos célokat követnek,
- kiadványok gondozása, amelyek az örmény múlttal, jelennel és jövővel foglalkoznak,
- kultikus helyek (templom, temető) nyilvántartásba vétele, gondozása és anyagi lehetőségek szerint, ezek karbantartása.

Az Alapszabályzat kötelező módon tartalmazza a vezető testület összetételét. Eszerint van egy Kuratórium, amely 7 tagból áll: elnök, alelnök, pénztárnok és 4 tag. A vezető tanács mellett, de ettől függetlenül, létezik egy ellenőrző bizottság.

Az Alapítványnak pillanatnyilag 50 bejegyzett tagja van, nyitva áll minden örmény és nem örmény származású, becsületes szándékú ember előtt, aki elismeri és elfogadja az Alapszabályzatban foglaltakat. Tagjelentkezéskor szándéknyilatkozatot kitöltését kéri, amelyen a személyi adatok és a havi hozzájárulás összege van feltüntetve.

Megvalósításai (a teljesség igénye nélkül):

Újra megjelentették Bodurian plébános atya 1930-ban kiadott „Vörös hold” című elbeszéléskötetét, majd ezután egy fényképeket tartalmazó album is napvilágot látott, mely a szépvízi örmény katolikus templomot mutatja be.

Rendszeresítették a „Katalin bálakat” minden év novemberének utolsó harmadában.

Küldöttséggel részt vettek és vesznek a budapesti, gyergyószentmiklósi, erzsébetvárosi és szamosújvári rendezvényeken és búcsúkon.

Évenként megrendezik a hagyományossá vált „Örmény Családok Találkozóját”, melynek anyagi háttérét a Zuglói Örmény Önkormányzat biztosítja.

Gyermekeik/unoikáik több alkalommal nyári táborozá-

son vettek részt a Siófoki Örmény Önkormányzat anyagi segítségével.

A hajdani Egyesület államosított ingatlanjait sikerült nagy nehézségek árán visszaszerezni. A visszakapott épületben (1862-ben épült) elindították egy Emlékház létrehozását. A nagyon lelakott épületet részletekben sikerült tatarozni, de még további munkálatok elvégzése is szükséges. A felújított szobákban liturgikus tárgyakat, könyveket, folyóiratokat, fényképeket

„Emlékek nélkül,
népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

**Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális
Egyesület**
hálája és elismerése jeléül

Szongott Kristóf-díjat
adományoz

**a Csíkkörzeti Magyar-örmény Közösség
Szentháromság Alapítványnak,**
amely elévülhetetlen érdemeket szerzett

a csíki és nem csíki örmény származású magyarok
önazonosság tudata ápolása és fejlesztése, a
közösség összefogása, az örmény kultúra és
történelem megismertetése, az egyházi és közösségi
ingatlanok visszaszerzése és megőrzése, kulturális
rendezvények szervezése és azokon való részvételé-
s, más örmény közösségekkel együttműködése,
kiadványok gondozása, valamint kultikus helyek
(templom és temető) nyilvántartásba vétele,
gondozása és karbantartása terén.

Budapest, 2012. december 20.

dr. Issekutz Sarolta
az Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
elnöke

és bútorokat helyeztek el. A tatarozási munkálatokhoz a Hargita Megyei Tanács is hozzájárult anyagi segítséggel. A könyvtár és a fotókiállítás anyagának bővítéséhez az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és a Zuglói Örmény Önkormányzat is hozzájárult értékes anyaggal.

A Zuglói Örmény Önkormányzatnál közösen emléktáblákat is elhelyeztek a szépvízi örmény katolikus templom cintermében és a hajdani – mostanra felújított – épület külső falán.

További terveik:

Folytatni szeretnék eddigi tevékenységüket új tagok és támogatók bevonásával. Hangsúlyt helyeznek főleg a fiatal tagok mozgósítására.

Szorgalmazni szeretnék az Emlékház státuszának mielőbbi elnyerését, a berendezés bővítését, fűtés és a biztonsági berendezés szerelését pályázatok révén.

Tervükben szerepel egy Emlékházat ismertető és népszerűsítő kiadvány szerkesztése is, amellyel elődeik emlékének akarnak tisztelegni.

*

Ajtony Gábor (1932, Csíkszereda)

Szülei: Ajtony-Ajvász Árpád – Fejér Dóra. Felmenői mind örmény származásúak, (erzsébetvárosi Szenkovics, ill. csíkszépvízi Fejér családok). Családfája 1772-ig vezethető vissza. Elemi és középiskoláit szülővárosában végezte, 1951-ben érettségizett a mai „Márton Áron” Gimnáziumban. „Osztályidegen” lévén (édesapja gyógyszerár-tulajdonos volt), többszöri próbálkozás után sem sikerült tanulmányait folytatni, ezért két évig gyári munkásként, kollégium-

Ajtony Gábor elnök a csíkszépvízi örmény katolikus templomban, 2012. augusztus 25-én

gondnokként és laboránsként volt kénytelen dolgozni. Az osztályharc enyhülése (Sztálin halála) után a marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem Gyógyszerész Karán nyert felvételt 1953-ban. Itt 1958-ban diplomázott és a csíkszeredai Állami Gyógyszertárban kapott kinevezést, ahol édesapja mellett dolgozhatott. 1973-ban főgyógyszerészi vizsgát tett és megbízták egy új gyógyszerár létrehozásával. Ezt a patikát 1995-ig, nyugdíjazásáig vezette. Ezután is szakmájában dolgozott vidéken. Jelenleg a Gyulafehérvári Caritas szervezet gyógyszerésze.

1962-ben nősült, két lány édesapja.

1992-1996 között Csíkszereda Megyei Jogú Város önkormányzati képviselője volt.

1998-tól alapító tagja és elnöke a Csíkkörzeti Magyarörmény Közösség Szentháromság Alapítványnak.

Nemzetiségek Napja

A Nemzetiségek Napja alkalmából tartott ünnepségen *Balog Zoltán*, az emberi erőforrások minisztere – *Orbán Viktor* miniszterelnök nevében – 2012. december 18-án, kedden délelőtt a Parlament Delegációs Termében adta át a Nemzetiségekért Díjakat. A rangos állami kitüntetésben egy kulturális szervezet és tíz magánszemély részesült. (Mint ahogy a füzetek egy évvel ezelőtti januári számában beszámoltunk róla, 2011-ben a sok éves kiemelkedő tevékenységéért *dr. Issekutz Sarolta*, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és a Fővárosi Örmény Önkormányzat elnöke, a Fővárosi Örmény Klub alapítója részesült a Kisebbségekért Díj Hazai Kisebbségekért Tagozata elismerésben.)

Délután a Budai Vigadóban rendezett hagyományos kulturális ünnepség Gálaműsorán a nemzetiségi színházak műsorában a cigány, az ukrán, a horvát, a német és a szerb fellépők mellett az örmény nemzetiséget *Várady Mária* színművész, a Budavári Örmény Önkormányzat elnöke képviselte. *Szöke István* rendezésében Nahapet Kucsak XIV. századi örmény költő 101 Hairen című verskoszortújából 23 szerelmes verset adott elő nagy sikerrel.

Hazánkban 1995 óta ünnepeljük a nemzetiségeket december 18-án, az ENSZ Nemzeti vagy etnikai, vallási és nyelvi kisebbségek jogairól szóló nyilatkozata elfogadásának a napján.

(Béres)

Hollósy Simon emléktábla a XII. kerületben

2013. február 8-án (pénteken) 11 órakor emléktáblát avatunk a XII., Böszörményi út 17/b. számú épület falán. A tábla Hollósy Simon (Máramarosziget, 1857. február 2. – Técső, 1918. május 8.) erdélyi örmény festőművészre, az első magyar művésztelep: a nagybányai festőiskola alapítójára emlékezik a róla elnevezett utca és a Böszörményi út sarkán lévő házban. Az emléktáblát a XII. kerületi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat készítette, támogatók a Hegyvidéki Önkormányzat és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület.

Az avatáson Jankovics Marcell, a XII. kerület díszpolgára, Fonti Krisztina alpolgármester és *dr. Issekutz Sarolta*, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturá-

lis Egyesület elnöke mond méltatást a híres festőművészről.

A táblaavatást követően közösen átadtunk a Hegyvidéki Önkormányzat (XII. ker. Böszörményi út 23-25.) alagsori tanácstermébe, ahol könyvbemutatóval (Murádin Jenő: Magyarörmény palotta – Kiadó Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, Budapest 2012) és Bogdán Pál: Hollósy Simon portréfilmjével emlékezünk a 156 évvel ezelőtt született művészre.

A megemlékezést a Bp. Főv. II. kerületi Örmény Önkormányzat támogatja.

Mindenkit szeretettel vár a rendező

Budapest Főv. XII. kerületi
Örmény Nemzetiségi
Önkormányzat

Hollósy Simon

Zeneagapé

2013. január 20-án az örmény katolikus templomban, (Budapest XI., Orlay u. 6.) a 16,30 órakor kezdődő szentmise után, melyen *Benkő Dóra Rózsa* fiatal énekesnő kápráztatja el közönségét. Minden érdeklődőt szeretettel várunk ifjú tehetségünk bemutatkozásán.

Szongoth Gábor szervező

Benkő Dóra Rózsa, 1991. október 23-án született Budapesten. Édesanyja erdélyi, székely-örmény gyökerekkel rendelkezik: dédnagyapja a csíkszépvízről származó Zakariás Gyula. Négy testvére van.

Általános iskolai tanulmányait Keszthelyen-Piliscsabán-Esztergomban, majd a középiskolát a Váci Pikéthy Tibor Zeneművészeti Szakközépiskolában végezte népi ének szakon. Jelenleg a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem első éves népi énekes hallgatója.

A népzene kicsi kora óta része az életének. Korengedménnyel, már 6 évesen az Óbudai Népzeneiskolába járt, ahol énekelni (Fábián Éva tanárnőtől), furulyázni (Juhász Zoltán tanártól), kobzolni (Kobzos Kiss Tamástól) tanult. Nyaranta a váraljai Egyszólam táborban palóc, gyimesi, dunántúli, mezősgéi, Küküllő-menti, moldvai hangszeres és énekes zenével ismerkedett. 2008-tól hegedülni tanul (Huszthyné Rita tanárnőtől), majd zenekarral, mint énekes lépett fel több alkalommal.

Óbudai évei alatt zenésztársaival kétszer indultak a gödöllői Országos Népzenei versenyen, mindkét alkalommal kiemelt dívdíjat kaptak. Esztergom városi népdaléneklési versenyen első helyezést nyert. A váci zenekarával Bonyhádon dívdíjat kaptak. Kétszer voltak Krakkóban a

Magyar Nagykövetségen, ott, mint énekes szerepelt.

Jelenczki István filmrendezővel esztrogomi filmforgatása alkalmával került ismeretségbe, három filmjébe kapott felkérést: Égi Élő Igazság, Háború a nemzet ellen, A hatalom cinizmusa. E három film betétdalait énekelte.

Számos rendezvényen, kiállítás megnyitón és egyházi ünnepségen énekelt az évek során.

Hangszeres és ének tanárain kívül nagy hatással voltak rá a népi ének és hangszer kiváló képviselői, művelői: Tereskéről, Gyimesből, Moldvából, Zalavégről, Visáról, Körösladányból, Orotváról, stb. „Ők azok, akik még élő és hiteles módon képviselnek egy olyan, elveszőnek tűnő kultúrát, amit sokan nagyon féltünk...”

Katolikus keresztények lévén, a templomi énekek között évek óta igyekeznek mindig megszólaltatni az archaikus népi imádságokból, énekekből is. „A templomi éneklések során jöttem rá arra, hogy azt a lelkeséget, amit a népdalaink hordoznak és üzennek, csak alázattal lehet képviselni.”

A Zeneművészeti Egyetemi tanulmányai befejeztével az éneklést és majd később a tanítást szeretné hivatásként művelni, hogy „tovább adhassam mindazt a kincset, amit én is megkaphattam”.

„Akit magyarnak teremtett az Úristen és nem fogja pártját nemzetének – nem derék ember.”

gróf Széchenyi István

Ozsváth Judit

Mindenki becserkészhető*

(1. rész)

Kasza Tamás tíz éve tagja a Romániai Magyar Cserkészszövetség vezetőségének. Korábban külügyi vezető, majd ügyvezető elnök volt, 2011-től pedig az elnöki tisztséget tölti be.

1976-ban született Szamosújváron, szülei egyetlen gyermekeként. Olyan keresztény nevelésben részesült, amit a családban tapasztalt szeretet és pozitív élet példa támasztott alá. Ez nemcsak az elkényeztetéstől óvta meg, de az igényesség felé is vezette. Már korai tinédzserkorától kezdte keresni magának azt a közösséget, amely a legközelebb volt kialakulófélben lévő értékrendjéhez. A karatétól a táncig sok mindent kipróbált, minden érdekes volt, de semmi sem volt igazán meggyőző számára...

Ozsváth Judit: Hosszas keresgélés után aztán mégis talált valami igazán vonzót. Mi volt ez?

Kasza Tamás: Kedves Barna atyánk (Szalontai Barnabás OFM) lelki vezetői munkája révbe ért, amikor az 1991-1992-es tanévben megnyitotta számunkra az utat az éppen kialakulni látszó ifjúsági lelkigyakorlatok felé. Első alkalommal Désre mentünk, hisz egy fiatal, lelkes és közvetlen Csaba atya nevű ferences pap (Böjte Csaba OFM) oda hívott össze bennünket. Ez volt az első ilyen szerű lelkigyakorlatunk, mely meghatározó nyomot hagyott bennünk, és ugyanakkor az első találkozásom is a cserkészzel. Teljességgel meghatározott és lenyűgöző, ahogyan a ferences atya és egyben cserkészvezető irányítása alatt tevékenykedtek és

Kasza Tamás

viselkedtek az ottani cserkészek. Nagyon sok érdekességet tudtak, és mindezek mellett valami leírhatatlan varázslatos légkör övezte őket – a kis titokzatosság teljességgel ellenállhatatlanná tette őket nemcsak számomra, hanem valamennyi lelkigyakorlatozó társam számára is.

Meg is kérdeztük Csaba atyától, hogy mik a feltételei a cserkészzé válásnak, és hazaérve beindítottuk a munkát. Olyan felnőtt személyre kellett találnunk, aki hajlandóságot mutatott közösség-, azaz csapat-alapításra és ennek vezetésére. Nem sejtettük viszont, hogy ez kemény dió lesz, és igen nagy próba elé állít bennünket. Szinte két évig kerestük, fogyhatatlannak tűnő lelkesedéssel az olyan személyeket, akikről reméltük, hogy ígert mondanak, de sajnos sorban mindenki visszautasított. Már csak hármunkban égett a vágy lángja, amikor 1993 nyarának végén megtaláltuk Laci bátyánkat, aki nagy örömmel fogadott bennünket, és a már szinte hihetetlennek tűnő választ adta felkérésünkre: „Igen, szívesen vállalom”. Raff László elektromérnök aztán tíz évig volt a csapatunk vezetője.

Hosszas, tudatos de hihetetlenül érdekes és motiváló felkészülés után 1994. május 8-án tettem le a cserkészfogadalmat, melyről nemcsak tudtam, de éreztem is, hogy egy életre szól. Éreztem, hogy végre kiteljesedett bennem az, amit már évek óta kerestem, az, amire szüleim neveltek, ami-

re nevelőim, lelkevezetőim irányítottak. Olyan közösséget találtam végre, melyben teljességgel otthon éreztem magam, ahol társaim is hasonló értékrenddel rendelkeztek, olyan közösséget, mely értékei révén a legtökéletesebben ötvözte az istenit az emberivel, az egyházat a világgal, mely lefedte a legszélesebb érdeklődési körrel rendelkezők kíváncsiságát is, mely motivált, s mely nekem megadta a hiányzó testvéreket is.

Hivatásom, meghívásom már igen ifjú koromban elkezdett érlelődni bennem, és kis léptekben meggyőződéssel haladtam a papi hivatás irányába. Érettségi utáni éveimben egyre erőteljesebbé vált bennem a hívás, de ennek tisztázása sok akadályba ütközött, és kevésnek bizonyult a rendelkezésemre álló idő. Ekkor a gondviselés által küldött lehetőséggel elve a katonaságot választottam mint egyéves gondolkodási időt, és bölcsen tettem. Hazaérkezéskor már tisztán láttam, hogy Isten hívását nem csak kizárólag papként lehet megélni, hanem elkötelezett közösségi vezetőként/ nevelőként, családos emberként is ugyanúgy az ő útján szolgálhatok. Ugyanakkor a katonaságnál ért egyedi élettapasztalat a hivatásában küszködő és idealista gondolkodású legényből férfit faragva küldött haza. A felismerés és a tapasztalat új lendületet adott életemnek.

Így végeztem el a kolozsvári Babes-Bolyai Tudományegyetemen a pszichológia szakot, remélve, hogy segíti majd nevelői munkámat, és megtanultam az órásmesterséget édesapámtól, a családi tradíció folytatásaként és a fenntarthatóság biztosítása végett, majd elismerést szereztem egy kolozsvári szakmai kiképzést tesztelő intézetben. Időközben egyházmegyei ifjúsági referens voltam, egyháztanácsos lettem, és folyamatosan cserkészkedtem.

Szüleim és említett mentoraim sorához csatlakozott még Petike barátom is (Pierre Clarmidy jezsuita), aki ifjúkorunk megformálásában és társkeresésünk döntéshozatalában egyaránt segítségünkre volt, miközben csapatunk és erdélyi magyar cserkészletünk igaz szövetségesevé vált. Itt említem még Laci bácsit (Arató László cserkészvezetőt, az egykori Márton Áron Kiadó vezetőjét), aki cserkészhivatásom megerősödésében és leképezésében játszott szerepet, az ökumenikus gondolkodás kiteljesedésében segítő taizéi közösséget és Sanyi bátyámat, aki életmunkája révén sokunk számára még igen hosszú ideig példakép marad.

Időközben egymásra találtunk társammal, megházasodtam, és cserkészházasságunk gyümölcseként 2011. május 16-án megszületett Panna lányunk és Gergő fiunk.

O. J.: Kérem, ismertesse a Romániai Magyar Cserkészt felépítését, és vázolja annak munkáját!

K. T.: Él nálunk az a mondás, hogy egy cserkész nem cserkész, mint ahogyan egyetlen sejt sem alkot egy testet. A legkisebb egység az órs (öt-nyolc személyből álló csoport), több órs alkot egy rajt, több raj pedig egy csapatot. Kisebb létszámú csapatok esetén több órs is alkothat egy csapatot. Több csapat alkot egy körzetet, nagy létszámú cserkészszövetségek esetében több körzet alkot egy kerületet, s ezek summája alkotja a cserkészszövetséget. Ez valamennyi magyar cserkészszövetségben így van.

Az elmúlt évtizedben végrehajtott megfontolt változtatások sorozatának köszönhetően, az RMCSSZ jelenlegi alapszabályzata szerint egy háromtagú elnökség vezeti a szervezetet, mely mozgalmi vezetőből, ügyvezető elnökből és az elnökből áll. Ez a felosztás két alappillérre osztja a szövetség

*Keresztény Szó, 2012 szeptember

vezetőségét. A nevelésért a mozgalmi rész felel, és ezt erősíti a nevelési vezető, a vezetőképző vezető, valamint a lelki vezetők. A szervezeti oldalon dolgozik a külügyi vezető, a gazdasági vezető, a PR koordinátor és a főtitkár. Velük együtt alkotjuk a kibővített elnökséget. Meggyőződésem, hogy ez az eddigi legjobban kigondolt felépítés, nekünk pedig megadatott, hogy a gyakorlatban is bebizonyítsuk ezt.

Az első erdélyi cserkészcsapatok már 1990-ben megalakultak (Udvarhelyen a Budvár, Kolozsváron az Apáczai Csere János), és gomba módjára szaporodtak. 1993 telén már 51-nél több csapat tevékenykedett. Jelenleg 138 bejegyzett cserkészcsapatot tartunk számon, és Erdély-szerre több mint 1500 szülő bízza ránk gyerekei iskolán kívüli nevelését. A cserkész módszer sikerére utal az a tény is, hogy a cserkészet a világ legnagyobb ifjúsági mozgalmá, valamint az is, hogy a jelenlegi Magyar Kormány nyilvánosan is elismerte a cserkészet több mint százéves értékorientált nevelői munkáját, és felvállalta felkarolását a minél hatékonyabb ifjúságnevelés érdekében. Csapatunkban, akárcsak a világon a legtöbb helyen, koedukáció van, felekezeti szempontból pedig, néhány kivételtől eltekintve (ezek a plébániai vagy parókiái csapatok) legtöbb csapatunk ökumenikus szellemen dolgozik. Kisebbségi sorsban osztozva és legtöbb helyen szórványban élve a magyar közösség megélésének a fontossága előnyt élvez, s ugyanúgy egymás hitének a megismerése által egymás jobb megértése és gazdagítása.

A nevelési alkalmak és az önnevelésre serkentő lehetőségek sora megszámlálhatatlan, de az alapot a heti őrsi foglalkozások adják. Ezt követik a rajtalálkozók, a csapattalálkozók, a portyák és a kirándulások. Mivel a találkozás, ismerkedés,

megmérettetés alkalmai egyaránt hozzájárulnak a személyes és közösségi fejlődéshez, a csapatok nevelési munkáját a körzetek és a szövetség különböző korosztályoknak szervezett tematikus rendezvényekkel egészíti ki, illetve a legügyesebbek a vezetőképzésen kívül a nemzeti és nemzetközi programokra/táborokra is eljuthatnak.

O. J.: Milyen munkákat jelentettek/jelentenek az ön számára a szövetségen belül korábban és jelenleg betöltött feladatkörök?

K. T.: A cserkész köszöntés így hangzik: Jó munkát! Én úgy éreztem, hogy mindenben erre kell törekedni, hivatással és elkötelezettséggel. Soha nem könyököltem annak érdekében, hogy tisztségeket és pozíciókat érjek el életemben, éppen ezért elképzelhetetlennek tűnt, amikor 2002-ben – mint derült égből villámcsapás – az egyik választási közgyűlésen teljesen váratlanul javasoltak és megválasztottak külügyi vezetőnek. (Ezt valószínű azzal érdemeltem ki, hogy megszerveztem egy téli taizei zarándoklatot egy buszves értékeny cserkésznek Párizsba, majd azt követően Budapestre.) Megtisztelő és egyben nagy kihívás volt számomra, s bár különleges képességem nem volt hozzá, lelkesedéssel pótolva kezdtem el a munkát. Részben ismertem a szövetség éppen aktuális helyzetét, és volt bennem egy szilárd elképzelés arról, hogy milyen irányban kellene fejlődni, bővülni, de tudtam, hogy ez csapatmunkát igényel. Létrehoztam egy külügyi bizottság nevű munkacsoportot, meghíva oda hozzám közel álló és mások által javasolt cserkésztestvéreket, akik nyitottak voltak a munkára. Négy év alatt ebből a munkacsoportból nőttek ki a következő elnökség tagjai, de ugyanakkor – meghatározó lépésként – közös munkával sikerült aktualizálni a szabályzatunkat, újragondolni az őrvezető képzési folyamatot és elindítani az

országos vezetőképzést, valamint megszervezni REGE elnevezésű szövetségi táborunkat, mely szinte minden szinten új lendületet adott az erdélyi magyar cserkészetnek. Ha az 1990-es évek elejét az erdélyi magyar cserkészet hőskorának nevezzük, akkor a 2000-es évek elejét joggal nevezhetjük az újjászerveződés hőskorának.

2007-ben javasoltak, jelöltek és választottak meg az új alapszabályzatunk új tiszttségébe, ügyvezető elnöknek, hogy az elnöki munkakört tehermentesítsük. Ebben a folyamatban igen nagy segítséget jelentett számunkra, hogy – a magyar cserkészet alapértékein túlmenően – volt egy biztos origónk Gaál Sándor bátyánk személyében, aki nemcsak alapítója, de aktív vezetője, nevelője és 1993-94-től elnöke is volt a szövetségnek. Hihetetlenül sok mindent tanultam, és tanulhattam bárki, aki Sándor bátyánkkal együtt dolgozott, de a legcsodálatosabb az volt, hogy mi is felfedeztük, hogy tőlünk tanulva – s a cserkész örök fiatalág jegyében – ő is sok mindennel gazdagodott.

Ügyvezető elnökségem ideje alatt a lelkes és következetes csapatmunkának köszönhetően beindult a rendszeres erdélyi segéd- és őrvezetőképzés, tisztázódtak a szövetség jogi ügyei, nagyjából megszűntek új szabályzataink, elkészült az annyira áhított egyenruhánk első része, az ing, állandósultak, továbbfejlődtek és bővültek az országos rendezvényeink, és igyekeztünk minél tudatosabban nyitni a társadalom felé. Újraszerveztük az adminisztrációs rendszert, és ennek nyomán megszűlt a modern és használható cserkészszigazolmány, és nem utolsósorban megszerveztük programokban igen gazdag emlékvéünk, ennek keretében pedig a 2000 utáni második szövetségi nagytáborunkat, a MajNem-et.

Szövetségünk és személyes életemben a legnagyobb változást a 2011-es választási közgyűlés előtti időszak jelentette, melyben Sándor bátyánk tudatosította velünk, hogy úgy érzi, megérett az ideje annak, hogy átadja a cserkészszövetség vezetését. Hirtelen bizonytalanokká váltunk, és elkezdtük keresni az ideális elnökjelöltet. Amikor szembe kellett nézmem a kihívással, hogy egyedüli jelölt vagyok, nagyon küzdöttem önmagammal. Semmiképp sem tartottam magam annak a jelöltnek, akit én olyan tökéletesen körülhatároltam. Aggasztó volt ugyanakkor az is, hogy ezzel egyidőben munkahelyet kellett váltanom, és túl nagy volt a bizonytalanság, ugyanakkor pedig életem másik nagy változása, az apaság előtt is álltam.

Megtisztelő volt számomra, hogy a sok, nálamnál jóval idősebb és sokkal tapasztaltabb vezető is nekem szavazott bizalmat, így meggondoltan mondtam ki az igent, bízva abban, hogy Isten csakis olyan terhet ró ki az emberre, melyet az képes hordozni.

Az elnök feladata az elnökség munkájának koordinálása, a képviselő, a szerződések és döntések felelősségteljes meghozataláról való gondoskodás, de ugyanakkor a bátorítás és a lelkesítés is. Azt gondolom, akkor vagyunk jó vezetők, ha tudatosan úgy kezdjük el a munkánkat, hogy a folyamat végére megtaláljuk azt, akinek majd átadhatjuk a stafétabotot.

Van egy mondás, mely meghatározza az önkéntes munkát: addig dolgozz, míg a munka nem jelent terhet számodra. Ha valaki elkezd panaszkodni arról, amit önkéntesen vállalt, akkor az már régen rossz. Ezért fontos objektívnek maradni, ameddig csak lehet, és a biztonság kedvéért időnként egyeztetni nagy tiszteletnek örvendő tisztánlátókkal, bölccsekkkel.

Folytatjuk

Éble Gábor

A szamosujvári Verzár család*

(1. rész)

Bevezetés

A XVII. században hozzánk költözött örmény népről elmondhatjuk, hogy a legműveltebb volt az ugyanazon évszázadban hazánkba telepített és telepedett egyéb népek között. Nem a hadi mesterség, hanem a békés polgári foglalkozás volt a kenyere. Kitűnő kereskedő és iparúzó nép volt, hamar magyarosodott s alkalmazkodott a hazai viszonyokhoz. A kik e népből vagyronra tettek szert, szívesen áldoztak a közjóra és sokat tettek a kultúra emelésére. Kereskedésük és iparuk valószínű jótétemény volt az országra, mely a XVII. században épp az ilyen elemekben nagyon megfogyatkozott volt.

A nálunk megmagyarosodott örmények természetesen a közéletben is szerepeltek, mihez azonban a nemesi rang fölöttlenül szükséges volt. Egyes családok már a XVIII. század első felében nyertek magyar nemességet, de az örmények nagyobb arányú nemesítése Mária Terézia idejében történt. Az ő vagyonos voltukat mutatja az a körülmény, hogy minden egyébtől eltérően a legnehezebb időkben jelentékeny pénzáldozatot is hoztak az országnak azért, hogy a magyar szent korona tagjai, az ország nemesei lehessenek.

Nem érdektelen dolog az örmény nemeseket megismernünk. Olyan nemeseket, kik karddal szereztek a nemeslevelüket, ezrivel ismertünk. Az örmény családok

Verzár-címer

dok azonban nem ezek közé tartoznak. Ők majd mind munkával és takarékossgal szereztek a vagyonukat s munkásságuk eredménye volt a nemességük is.

Vannak ezek közt olyanok a kik csöndes, de az országra nézve fölötté hasznos működést fejtettek ki s így érdemük bizonyára felér azokéval, a kik karddal a kezükben egy levágott fejtér kaptak nemességet.

Különben az örmények akkor is teljesítették a kötelességüket, mikor a haza veszedelemben volt. Ilyenkor a hadakozástól sem vonták meg magukat s küzdöttek velünk és nem ellenünk. Hiszen az aradi golgothán is két vértanút látunk az örmény nemzet soraiból – Kis Ernőt és Lázár Vilmost!

A főbb örmény családok multjának földerítése tehát nem közömbös dolog. A magyar művelődéstörténet sok és becses adatot talál minden egyes család multjában. S e mellett megismerünk egy olyan népet, mely velünk jóban és rosszban mindig rokonszenvet mutatott.

Ezek az okok birtak reá bennünket, hogy a Magyarországra telepedett örmények egyik vezetőjének, valószínű atyjának életét földerítsük és családjának hiteles leszármazását megállapítsuk. Verzár püspök ez a derék férfiú, a kinek a nevéhez fűződik Szamos-Ujvár város alapítása s az örmény nép betelepülésének a biztosítása Erdélyben. Lelkes és derék ember volt, a ki nem a maga érdekéért, ha-

nem egyedül az örmény nép boldogulásáért és jólétéért dolgozott és küzdött egész életén át. Nem csoda tehát, ha az ő dicséretes emlékezete ma is él az örmény nép szívében. Megérdemli ő azt is, hogy a magyarság is megismerje küzdelmes életét. Mi hisszük, hogy nem végeztünk fölös munkát, mikor az ő életére és családjának leszármazására vonatkozó adatokat összegyűjtöttük és összeállítottuk. Hiszen az első örmény család ez, mely a magyar genealogia díszes pantheonjába bevonul. Az alábbi adatok bizonyítják, hogy a Verzár család megérdemli ezt a helyet.

E munkában a család nevéhez a «Szamosujvári» jelzőt fűztük. Ez nem a család nemesi előneve, hanem csupán azért használjuk itt, hogy a szamosujvári nemes Verzár családot megkülönböztessük azoktól a régi és új Verzároktól, a kik nem tartoznak e családhoz. Némileg ugyan meg is illeti őket a Szamosujvári előnév, mivel a Verzár család tagjai másfél száz évig éltek Szamos-Ujvár városában, melynek megalapítása és fölvirágoztatása körüli munkálatokban jelentős és kiváló részt vettek.

A család négy leszármazási táblázata hiteles anyakönyvi adatok alapján készült. Hogy ezt a családfát ily alaposan és kimerítően állíthattuk össze, abban nem csekély érdeme van Föt. Kapatán Márton szamosujvári örmény katolikus lelkész úrnak, a ki az ottani, örmény nyelven vezetett anyakönyvekből a Verzárokra vonatkozó összes, mintegy 230 adatot szívesen kikeresni és csoportokba állítva velünk közölni, a mely hathatós támogatásáért e helyen is meleg köszönetet mondunk.

Kelt Budapesten, 1914 július 26.

Éble Gábor.

Verzár Oxendiusz püspök, a hazai örmények apostola

Az örmény nép Erdélybe való beköltözésének története eléggé ismeretes.¹ Apaffy Mihály Erdély fejedelme adott nekik helyet 1672-ben, mikor a Camieniz nevű, Moldvában fekvő városukat a török elfoglalta. Apaffy megengedte a fölkelőknek, hogy bárhol meglepedhetnek. S a betelepülő örmény nép csakugyan több helyen ütötte fel a sátorfáját. Kitűnő kereskedők és jeles iparosok lévén, Erdélyben hamarosan gyarapodni kezdettek. S ez volt a bajuk. A jólétük ugyanis irigységet keltett s a szegény örmények ezernyi kellemetlenségnek és üldözésnek lettek kitéve. A beköltözött nép türellemmel viselte a szenvedéseket, mert remélte, hogy a békesség helyreálltával ismét visszatérhet Moldvába.² Ki tudja, nem következik-e be az örményeknek az országra nézve ezen fölötté káros kiköltözése, az örmény népek a boldogulását e földön biztosítsa. Ez a férfiú Verzár Oxendiusz (Wirzirescus vagy Verzereskul) a hittudomány doctora, aladai püspök és az erdélyországi örmények apostoli vicarius,³ nemcsak az örményeknek, de korának is egyik legkiválóbb embere. Mérföldetelen szeretet lakozott a szívében üldözött népéhez s

¹ Lásd Szongott Kristófnak: «Szamosujvár szabad kir. város monografiája, 1700 – 1900» című művének I–IV. köt. és Tagányi Károly, dr. Réthy László, és Kádár József: «Szolnok-Doboka vármegye monographiája» című munka VI. kötetét

² Közös pénz. levéltár. Siebenbürgen 1696. Bécs. Az örmény nép folyamodása a királyhoz: maximis incommodis patientissime, hac tamen spe, huc usque vixit, fore ut tandem aliquando, chara pace subsequente iterum ad propria in Moldaviam remigrare valeat.

³ Közös pénz. levéltár. Siebenbürgen 1696. Bécs. Az örmény nép folyamodása a királyhoz: maximis incommodis patientissime, hac tamen spe, huc usque vixit, fore ut tandem aliquando, chara pace subsequente iterum ad propria in Moldaviam remigrare valeat.

* Budapest, Franklin-társulat nyomdája, 1915. Eredeti írásmód

ez a szeretet nem hagyta őt addig pihenni, míg nemzete boldogulását nem biztosította. Először is a róm. kath. egyházból terelte összes hívőit, jól tudván, hogy ezzel népének jövő boldogulását hatalmas lépéssel viszi előre. Hogy az örmény nép nagyobb erőt képviselhesen s hogy a támadásoknak jobban ellenállhasson, Verzár Oxendiusz püspök elhatározta, hogy a szétszórtan élő örményeket egy helyre telepíti és így lehetővé teszi, hogy azok saját maguk igazgassák önmagukat. Az 1696-ik évben folyamadott tehát népe nevében a királyhoz s arra kérte, engedje át méltányos áron az örményeknek a fiscalis javak egyikét: Szamos-Ujvárt vagy Görgény-Szent-Imrét. Lipót király 1696 aug. 20-án kelt végzésében nem elenezte e kívánság teljesítését s Apor Istvánra, erdélyi kincstárnokára bízta, hogy ez ügyben alkudozzék az örményekkel.⁴ A háború és zavaros idők miatt azonban évekig húzódott az ügy s Oxendiusz püspöknek még sokat kellett fáradnia és küzdenie, míg népének óhaja teljesedésbe mehetett. Közben Oxendiusz püspök a maga számára nemesi kúriát vásárolt Görgény-Szent-Imre közelében s erre 1696 aug. 28-án királyi jóváhagyást is kapott.⁵

⁴ Közös pénz. levéltár. Siebenbürgen 1696 aug. 24. Bécs. Lipót király megismétli leiratát az örmény püspök kérése ügyében, de kijelenti, hogy a végleges döntés előtt tudni kívánja, nincsenek-e politikai és kamarai akadályai a kérés teljesítésének.

⁵ Lásd u. o. Ez a nemesi kúria a következő alkatrészekből állt: Egy házhely, rajta két ház (az egyikben a püspök édestestvére Verzár István, a másikban az ánya Dorotya asszony: Verzár Vaszil özvegye lakott). Egy három, kőre járó malom minden tartozékaival, a malmot a Görgény vize hajtja. Egy korcsmaház. A görgényi szőlőhegyen 2 drb szőlő. A felső fordulóban 4 drb szántóföld, az alsóban 5 drb szántóföld és 3 drb kaszáló. A püspök halála után 1716 márc. 30-án osztozkodott e javakon az ő két testvére István és Vaszil, illetőleg ez utóbbinak özvegye Dorotya úrasszony.

Az udvari kamara 1697 március 28-án arról értesíti Apor, hogy Oxendiusz püspök panaszkodik a miatt, hogy az Ó Felségtől neki és népének adott «gratiát» még mindig nem kapta meg. «Mi — írja a kamara — nem tudjuk, mi legyen a késelemnek oka? Ha olyan okok merültek volna föl, melyek a jelzett rationale megváltoztatását tennék ajánlatossá, értesítse Ó Felségét. Ellenkező esetben azonban adja meg Oxendiusz püspöknek azt, a mit az uralkodó már elrendelt».⁶

Nincs semmi nyoma annak, mit felelt Apor a kamara sürgetésére. Különbön 1697-ben, mint tudjuk, a tatárok a radnai szoroson át betörték Erdélybe. E hírre a szentéletű Verzár Oxendiusz püspök fegyvert ragad s népével együtt hősiesszen küzd a tatárok ellen. Népe keserves küzdelem árán megmenekült ugyan, de a püspök maga török rabságba esett s három évig ette a rabok kenyerét. Csak a Karlovici békeség után 1699-ben szabadul ki. Ekkor azonnal hozzáfogott előbbi terveinek megvalósításához. Az 1700. év május 15-én sikerül is neki az örmények részére ideiglenes szabadságlevelet kieszközölni.⁷

Erre aztán az örmény nép 25,000 forintot megveszi a kamarától a szamosujvári dominium azon részét, mely a vártól dél felé nyúlt el. Valamikor e helyen állott Gerla falu s azért az új örmény várost jó ideig Gerlának is hívták.

Azonnal hozzá is fogtak a város alapításához, és az első, a ki magának e helyen házat épített, a püspök volt. Szongott szerint «Verzár püspök nemcsak akkor volt jelen, mikor kimérték Gerla város telkeit, hanem előrelátó gondos szeme örömtelten nézte azt a megható jelenetet is, midőn a szorgos munkások a város alapját rakták le».

⁶ Közös pénz. ltr. Siebenbürgen. Bécs

⁷ Közös pénz. ltr. Siebenbürgen. Bécs

A keletkező városnak az Armenopolis, magyarul Örmény-város nevet adták, mely csak később változott Szamos-Ujvár névre.

Ugyancsak 1700-ban, aug. 1-én alapította a püspök Szamos-Ujvárot a timártársulatot, melynek telepein készültek aztán a híres szattyán- és kordovánbőrök.

Mivel az ideiglenes szabadságlevél nem biztosíthatta teljesen az örmény nemzet jövőjét, Oxendiusz püspök tovább is buzgón fáradozott, hogy nemzete további boldogulásának minden föltételét megszerezze. A Rákóczi-féle szabadságharc után 1711-ben ismét egy szép és igen jelentős emlékiratot⁸ dolgozott ki az örménység érdekében s azt a maga és az örmény nemzet nevében az udvarhoz fölterjesztette. A 14 pontozatból álló emlékirat kifejti, hogy az örmény nemzet letelepítésére egy hely nem elégséges, azért Szamos-Ujvárt és Görgény-Szt-Imrén mint kincstári jószágokon, elegendő terület átengedését kéri, még pedig úgy, hogy a nevezett területeken csakis a római katolikus hitre tért örmény nemzet lakhassék. Kérelmezi továbbá azt is, hogy az örmény nemzet szabadon üzhesse iparát és kereskedését itthon és a külföldön. Az örmény nemzet igéri, hogy ingatlanok szerzésére nem törekszik, s hogy minden örmény család 10 rénes forint évi adóra kötelezi magát. Mivel — mondja az emlékirat — a Thököly- és Rákóczi-harcok idején az örmény nemzet minde-néből kifosztatott, hogy régi állapotára juthasson, három évi mentességet kér. Kéri ezenkívül, hogy az örmény nemzet az erdélyi generalatus védelme alá helyeztessék s ügyeikben a saját bírájuk ítélkezessék. Lelkiükben Virzirescus Oxendiusz aladai püspök alá tartozhassanak és saját nyelvü-

⁸ Ezt az előrelátó mély politikai bölcseséggel megszerkesztett latin nyelvű emlékiratot az Okleveses Függelék-ben adjuk magyar fordításban.

kön tarthassanak isteni tiszteletet, a mint azt a római kúria jóváhagyta.

Mivel — mondja tovább az emlékirat — Ó Felsége a kiváltságlevél kiadását a fentebbi értelemben elhatározta, az örmény nemzet azt kéri még, hogy csak egy kiváltságlevél adassék ki s hogy a görgényszentimreiek a szamosujváriaknak legyenek alárendelve.

Bár az örmény nemzet fentebbi kérésének teljesítését Ó Felsége elhatározta, a várt kiváltságlevél azért sokáig nem jött le. Az örmények betelepülése és önállósága bizonyára sok akadályba ütközött és sok érdeket érintett. S míg ezek a kérdések nem tisztázódtak teljesen, addig azt nem is kapták meg. Közel másfél évtizedes várakozás után 1726 október 17-én adta ki III. Károly király a végleges kiváltságlevelet. Ez a tizenegy pontból álló kiváltságlevél nagyrészt teljesíti azt, a mit Oxendiusz püspök kért az örmény nemzet nevében. Csak a görgényszentimrei uradalom átadását nem teljesíti, a mennyiben csakis Szamos-Ujvárt (Armenopolist, magyarul Örményvárost) említi, mint a letelepült örmények városát.

A lánglelkű főpap, Verzár Oxendiusz püspök, a ki az örményeknek új hazát, új otthont szerzett, már nem érte meg e kiváltságlevél kibocsájtását, mert 1715 márc. 10-én meghalt Bécsben. Hálás népe azonban mind máig nem felejtette el azokat a nagy érdemeket, a miket nemzetének e nagy fia szerzett népe jövőjének megteremtése körül. Világosan hirdeti ezt az a körülmény, hogy Szamos-Ujvár lelkes polgárai városuk alapítójának szobrot emelnek. Kiki tehetsége szerint adózott e nemes czéla s a dolog már addig jutott, hogy a magyar szobrászat jeles mestere Liptó-Ujvári Strobl Alajos már el is készíté a szobor gipszmintáját. Így hát rövid idő múlva Szamos-Ujvár legszebb terét fogja ékesíteni a méltó emlék, mely az örmény népnek hálás és a multat feledni nem tudó lelkét dicséri. *Folytatjuk*

Írták: dr. Kallos Lajos és dr. Kerekesházy József – a heraldikai részt dr. báró Nyáry Pál (1937)

Abedik gróf csodálatos élete^{*1}

(1. rész)

Ki volt Abedik?

Magyar-perzsa kapcsolatok! Milyen bizarrul hangzik ez ma, és milyen reális politika volt ez a XVII. században!

Az ember nem is hinné, hogy valaha, a messze Ázsiában, a trópusi Iszpanban székelő perzsa sahtól, illetve az ő segítségétől is függhetett az, hogy a mai Magyarország ismét szabad ország legyen.

Pedig így volt. A hatalmas császárt mezevilágának csodapalotájában versengve keresték fel a napkirály, az angol Stuartok, Lipót császár, a Nagy Mogul, a dán király, a velencei doge, Szobienkszki, a római pápa és a spanyol király díszes, ajánlékhozó követségei, hogy ezt a még mai szemmel is szinte érthetetlenül magas, humanisztikus műveltségű nagyurat a maguk számára megnyerjék. A XVII. század második felében, amikor Európa keresztény fejedelmeinek vágyálma és életcélja vérbe, idegekbe átítatódott fanatikus pogánygyűlölete arra ösztönözte őket, hogy a déli részről fenyegető törököt végre egyesült erővel kiűzzék a civilizált Európából, en-

nek a világkoalíciónak messzemenő, földrészeket átfogó tervei támadtak. A szultánok ősi ellenségét és riválisát, a nagyhatalmú, óriási seregekkel rendelkező perzsa sahtot akarták rávenni arra, hogy párhuzamos hadjáratot kezdjen az európai keresztény törökellenes tábor támadásaival.

Az ezerfelé húzó és száz parciális érdektől fűtött szövetségesek az akkori primitív közlekedési viszonyok mellett is egész hihetetlen méretű diplomata forgalmat bonyolítottak le. Az elsősorban veszélyeztetett és érdekelt Magyarország királyának volt a legfontosabb, hogy nyélbe üsse, a különösen Velence, a pápa, és a lengyel királyok által kezdeményezett perzsa szövetséget, az Abedik-féle okmányokban annyiszor hangoztatott „Persianische Allianzot”. Ügyes, vakmerő, tapasztalt és minden akadályt leküzdeni tudó zseniális emberre volt szükség, aki ezeket a szinte regénybe illő, ezer viszontagsággal járó ázsiai követ-utakat megvalósítsa.

A magyar király és német-római császár talált is ilyen embert: Abedik Pétert, az egykori menekült örmény fiút, a fanatikus törökgyűlölőt, a nagytehetségű író, a későbbi magyar gróftól és heves megyei földbirtokost. Erről az Abedik Péterről a mai korban senki semmit sem tud. Hosszú kutatásaink során egyetlen egy történész, egész könyvtárak, magán és állami levéltárak anyaga sem tudott Magyarországon adatot szolgáltatni személyéről.

A bécsi császári állami levéltárak mérhetetlen anyagában: – a Kriegsarchiv, a főhaditanács, a Hofkammerarchiv, a Haus-, Hof- und Staatsarchivban –, találtunk adatokat. Továbbá a velencei és egyéb olasz követjelentésekből, feljegyzésekből, diplomáciai levelezésekből, régi-régi angol és francia naplókából, feljegyzésekből, egzotikus, keleti vonatkozású gyűjteményekből, a mechitarista szerzetesrend anyagában kutathattunk. A XVII. századi itáliai útleírók, valamint a bécsi, egyetemi nyomdai kiadványok, a perzsa történelemkönyvek adatainak segítségével keltettük életre gróf Abedik Péter színes, fantasztikus, Aleppótól Jeruzsálemig, Iszpanhánig, Rómán, Moszkván, Teheránon, sziklás ázsiai fennsíkokon, viharos tengereken át Bécsbe és Magyarországra, és onnan ismét többször oda-vissza vezető életét.

A magyar történeti és szakirodalom, – amely Abedik Péter személyére, – talán épp annak nem magyar eredete miatt sem figyelt fel, semmi adatot nem tartalmaz a férfú, a magyarság szempontjából is oly hasznosnak mutatkozott működésére. És ha a Királyi Könyvekben a királyi parancs be nem vezeteti érdemeit elismerő grófi diplomáját, „Pathai” előnevét, valamint magyar földesúri adománylevelét, akkor talán még a nevét sem találhattuk volna fel itt-ott, egykét szűkszavú bemutatásban, melyek azonban mind csak a Liber Regiust ki vonatolják.

Az Abedik Péterre vonatkozó kutatásaink nem várt, színes eredményekre vezettek. A következőkben el szeretnénk mondani, ki is volt ő, milyen tevékenységet fejtett ki, és ki is volt tulajdonképpen a magyar királynak ez a régen elfelejtett, nagy embere.

Mielőtt azonban pathai gróf Abedik Péter életrajzának ismertetéséhez hozzákezdünk, szükségesnek látszik a figyelmet

ráirányítani néhány olyan körülményre, amely az ő személyének és működésének a helyes megítéléséhez feltétlenül hozzátartozik.

Abedikben mi főképpen az embert, az érdekes, kalandos, Európát és Ázsiát járó, nagy politikai tervek forgató és végrehajtó embert vázoljuk fel. Ennek ellenére az egykori követen és írón magyar szempontból is igen sok az ismertetni való. Abedik Péterről eleve tudjuk, hogy örmény származású ember volt. A habsburgi birodalomba már felnőtt emberként került, s csak férfikora delén került Magyarországgal kapcsolatba. Tehát nem törzsökös magyar szülőktől származott, olyan férfúról van szó tehát, aki saját elhatározásából és vonzalmából úgynevezett érzelmi magyarrá vált, s ezt tettekkkel is bizonyította. Életútjának, amely bővelkedik herculesi választakban, egyik, talán legjelentékenyebb fordulópontján határozta el, hogy lépteit Magyarország felé irányítja. A hitükért lefejezett ősök és az üldözöttek között felnőtt, katolikus nevelésű férfi Rómában teológiával is foglalkozott. Bécsbe kerülése után érthetővé vált, hogy előző foglalatosságai Magyarországra irányította a figyelmét, és éppen itt, az akkori európai törökellenes koalíció színhelyén és csatamezején vélt szeretett otthonra lelteni. A keleti eredetű Abedik Péter számára érzelmileg is közelebb kellett álljon a magyar valóság, mint a német Bécs és a nemzetközi Róma. Ez nem csak feltételezés, hanem ellenőrizhető megnyilvánulásai is igazolják. A Magyarország déli részein rengeteg véráldozattal hadakozó seregnél akart működni, a császárkirályhoz és a bécsi főhaditanácshoz számtalan, ilyen irányú kérést terjesztett elő. S nem csak közvetlenül akart részt venni Magyarország felszabadításában, hanem külügyi működésével is elősegíteni azt, tehetsége szerint. A magyarság ellenség-

* Eredeti írásmódban

¹ Az Abedik családnév további névváltozatai az egyes forrásokban: Abedick, Bedic, Bedick, Bedik, Petik. „A név örmény eredetű. Helyes alakja Abedik, miután pedig keleti nyelvben a „b” betű áthasonul s azonos kiejtésű a „v” betűvel, ugyanaz a név ma Avedik alakban is feltehető.” (Dr. Kunos Ignác)

gei az ő ellenségei is voltak. Nem csak a törökkel, hanem – képzeljük csak el, mit jelenthetett ez a csak nem régóta Lipót szolgálatában álló, bécsi diplomata számára! – még a belső, birodalombeli magyarnyúzókkal is ellenszenvet érzett. Haragjának gyakran hangot is adott, például az eperjesi hóhérral, a nagyhatalmú Caraffa gróf császári tábornokkal szemben, akivel még őszre is verekedett. Ezzel szemben a magyarság nagy embereivel, különösen az alkotó, az egykori parasztyerekből lett hercegprímással, Szelepcshényi Györggyel különösen jó viszonyban volt. Nagy tisztelője a hercegprímásnak, aki pályájában is segítette őt, és büszkén írta le Abedik, hogy az többször megjelent előadásain is.

Abedik nagy tudású, széles látókörű ember volt. Mint Magyarország felszabadításának perzsiái szószólója nem csak az ország viszonyait, vezető államférfiainak ismerte, hanem otthonos volt a magyar történelemben is, sőt, még régi királyaink genealógiáját is fejből tudta.

Abedik egész diplomáciai működése arra irányult, hogy a törököt Európából, külö-

nösen annak legtöbbet szenvedett, számára oly rokonszenves Magyarországról a Szent Liga minél hamarabb kiűzze.

Buda felszabadítása előtt két évvel, amikor XI. Ince pápa hihetetlen anyagi áldozataira és diplomáciai erőfeszítéseire, amelyekre még a Napkirály és Lipót császár sem tudott megfelelően hatásos feltevéseket alkalmazni, Abedik is teljes lendülettel bekapcsolódott a felbuzdult európai hatalmak törökellenes követésjáraiba. Magára vállalta az egyénileg a legviszontagságosabb és legtöbb veszéllyel járó missziót, s elindult a perzsah udvarába, olyan területeken át, ahol az oszmán hatóságok és személyes ellenségei állandóan az életére törtek.

1684 februárjában adták meg számára a császári udvarból azokat az utasításokat, amelyek értelmében az akkori Magyarország felszabadítására irányuló katonai szövetséget kellett megszerveznie, amelynek végső célja Buda felszabadítása volt. Az ő áldozatos munkájának is köszönhető, hogy két év múlva Buda szabaddá vált.

Folytatjuk

Országos Levéltár K szekció anyagából

Bizalmas értesítések, 1920. november 18.

22. Az örmények magyarok akarnak maradni

A román impérium alá került területen az utóbbi időben olyan intézkedések történtek, amelyek az erdélyi és bánáti örménységet a magyarság testéből ki akarják szakítani. A kezdeményezések ebben a tekintetben már meg is történtek, de az egész akció, mint az erdélyi lapokból kivehető, pozitív eredményre nem fog vezetni, mert az egyes városokban szétszórt örmény társadalmi egyletek egymásután emelik fel tiltakozó szavukat a szétszakító törekvések ellen és kiemelik, hogy miután őseik is magyaroknak érezték magukat, ők, az unokák is azoknak vallják magukat. Ily értelmű határozatot hoztak eddig a kézdivásárhelyi, brassói, csíkszeredai, csíkszépvízi, gyergyószentmiklósi és erzsébetvárosi örmények. (MTI)

(Eredeti írásmódban)

Dr. Kelemenné Csíkszentgyörgyi-Ficzus Margit

Karavánúton Örményországban, Besse János utazása 1830-ban*

(Elhangzott a Magyarok Házában, 2012. október 18-án – 3. rész)

Örményország ábrázata csak az út nyolcadik napján kezd megváltozni. A karaván előtt dombok és síkság, a tekintet már szabadon csaponghat.

De itt van ismét egy hó borította hegy: a Masszal. Ezen is túl kell jutni, mert ott már egy tekintélyes város áll: Bajburt. A fáradt utas boldogan sóhajt fel: puha derékra pihentetheti meg tagjait. A valóság azonban döbbenetes. Bajburt csupa rom. Kiegett házak, üszkös falak. A hajdan gazdag, fényűző város áldozatául esett a legutóbbi háborúnak. Paszkievics elpusztította a várost. (Paszkievics Iván orosz hadvezér. Részt vett a napóleoni, perzsa és török háborúkban, és leverte a lengyelek 1831-es felkelését, ezért megkapta a „Varsó hercege” címet. A magyar szabadságharc leverésére I. Miklós cár Magyarországra küldte 180 000 főnyi orosz hadsereggel. Előtte történt a világsi fegyverletétel.)

Bajburt hatezer lakosa annak idején a hegyekbe menekült és csak most, szinte Besse szeme láttára tér vissza egy részük a lerombolt otthonokba. A városban nagy az idegengyűlölet, és Besse is – akit oroszoknak néznek – kínos kalandba keveredik.

Így számol be róla: „... *Hirtelen látom, amint a törmelékek közül egy tizenhárom év körüli leány lép elő. Nagyon szép, de vad düh torzítja el vonásait és örült görcs rángatja egész testét. Meztelen karját a ma-*

gasba emeli, kezét ökolbe szorítja, engem fenyeget és kiáltozik, mint aki eszt vesztes. Igazi fúria...”.

És szinte nyomban ezután egy másik jelenet. Alighogy a karaván megpihen egy istállóban, megjelenik húsz török férfi, felelősségre vonják a karaván vezetőjét, hogy miért hozott ellenséget a városukba és Besse felé mutogatnak. Besse azonban nem várja be a karavánvezető válaszát, ő maga fordul a törökökhöz, és törökül felszólítja őket, hogy nézzék meg a trapezunti pasa által kiállított útlevelét, abban benne áll, hogy ő Ausztriából érkezik. A hangulat nyomban megváltozik, amikor megkiderül, hogy Besse magyar nemzetiségű, még őrséget is állítanak a védelmére. Le is vonja a következtetést: az utasnak jó ismernie az ország nyelvét és szokásait, meg az emberek természetét.

Egynapi pihenő után folytatják az útjukat. Előttük a Masszal hófödte orma. Forrón tűz a nap, a hegyorom hórétege olvadozik, a hólé a lábuk alá zúdul. Az állatok megcsúsznak, elveszítik egyensúlyukat, felbuknak. Besse türelmetlen. Nem is várja be a megfeneklett karavánt, ezúttal nem hátul kullog, hanem a többieket messze megelőzi. Hátaslovát vezetve, gyalog, szörnyű fáradság árán, és feszülten vigyázva, nehogy a tátongó szakadékba zuhanjon, halad egyre feljebb, megállás nélkül a csúcsig. Érdemes volt. A pompás látvány valóságos költőt csinál Besse Jánosból. Elragadtatással írja: „*Megálltam és néztem a legnagyobb*

*Radó-Tardy: Világjáró Besse János
– Tánicsics könyvkiadó, Budapest, 1963

a legrendkívülibb képet, amit valaha lát-tam. Nagy festőművész ecsetjére méltó látvány! Az egész egy csodálatos rajz volt, egyetlen nyelv sem mondhatja el gazdagságát, hatását, és örökké cserélődő, végtelen változatú árnyalatait.”

Erzerumig még hátra van kétnapi járás. Az Eufrátesz éppen kilépett medréből, a hegyeken megolvadó hó nagy tavasi áradást okoz. Besse vezetője vízzel teli árokba bukik, és társának kell nagy ügyvel-bajjal kihalásznia onnét.

Erzerum városa összevissza épült. Keskeny, kanyargós, piszkos síkatorok. Besse magánháznál keres szállást, kap is annál a tisztaság örménynél, akinek váltót hozott.

Erzerumban az orosz megszállás alatt béke és rend honol, a lakosság minden nemzetisége úgy viselkedik, mint az oroszok őszinte szövetségese – állapítja meg Besse.

Vége a fárasztó karavánútnak, a sok kényelmetlenségnek. Az út orosz-kaukázusi módon folytatódik - kozák kísérettel.

1830. május 9. Délután 5 óra. Besse életveszélybe kerül. Egy hegyi folyón kell átkelni, a víz különösen nagyra duzzadt a sok esőtől és a lezúduló hó miatt. Besse és két kozák kísérője a folyó erős sodrába zuhan, és kis híján odavesznek. Csak az utolsó pillanatban tudnak kikapaszkodni a partra. Ezután csuromvizesen kell még két óra hosszát tovább lovagolniuk, hogy emberlakta helyre kerüljenek. Közben szörnyű vihar tör ki, eső, jégeső, hó – mind a nyakukba zúdul, mind a vesztükre tör.

A következő emberlakta hely Mesengert falucska. Besse egy török paraszt házában talál szállást, a házigazda tüzet rak, hogy vendége megszálltkozhat. Vacsorára hat tojás, egy kancsó friss forrásvíz, utána mélyes álom. Valóban csodálatra méltó, edzett szervezete van ennek az öregnek,

hogymásnap frissen, kipihenve, mintha mi sem történt volna, folytatja útját.

Mielőtt azonban elindulhatna, sorra jönnek látogatói: a helyőrség orosz tisztjei, akik a kozák kíséretől értesültek az előző napi kalandjukról és meleg érdeklődést tanúsítanak utazónk hogyléte iránt. Jólesik az érdeklődés Besse Jánosnak, látja, hogy orosz földön milyen kedves vendég a magyar utazó, nemcsak a honfitárs Emmanuel tábornok területén, hanem itt, az ősrendeteg kellős közepén is, idegenek között.

„Csak az útlevelel pecsételőd csinovnyikoktól meg a lusta, buta kulcsároktól menten meg a sors” – teszi hozzá megjegyzéséhez.

Karsz városa a következő állomás. Besse ámulattal nézi az erős várat, mert ismeri Karsz elfoglalásának történetét. Az orosz csapatok (kozákok és négy zászlóalj gyalogság) fergeteges rohamot intéztek a halhatatlanul megerősített vár ellen. Vitézül verkedtek és már háromszáz halottat veszítettek, amikor váratlan esemény történt. Paszkievics tábornok még előzetesen szabad rablást ígért a karabagi és a nahicseváni muzulmánoknak, s most ezek négyezren rohanva érkeztek, nehogy lekéssenek a város elfoglalásáról. Áttörve az orosz csapatok között, egyetlen rohammal bevették Karszot, és annyi zsákmányt szedtek össze moszlim hittestvéreik holmijából, vagyonából, hogy az orosz parancsnok által jutalmul felajánlott aranyakat büszkén visszatartották. Helyettük érdemrendeket követeltek. Paszkievics jelentette ezt a cárnak, és I. Miklós 300 érdemkeresztet küldött neki szétosztásra.

Besse a történethez hozzáfűzi: „Így vonzózik magukhoz az oroszok azokat a törököket, perzsákat és tatárokat, akik a meghódított országrészekben maradnak és így aknázzák alá egyre inkább az ozmán birodalom és a perzsa sah hatalmát.

Amikor Besse a karszi pasalik orosz katonai parancsnokánál, BERGMAN tábornoknál ebédel, elmondja a tervét, hogy okvetlenül el akar jutni az Ararát hegyre. Hiszen ott vannak alig néhány mérföldnyire a bibliai hegytől, hősipkás feje szinte az orruk előtt úszik a felhőkben. Besse, a vérbeli utazó sohasem bocsátaná meg magának, ha meg nem mászná – legalább bizonyos magasságig – az Ararátot. (Az Ararát Arménia legmagasabb hegyecsoportja. A csúcs 5210 m magas.)

Lázás érdeklődését azonban rögtön lehűti házigazdájának közlése, hogy legutóbb éppen az Ararát felé vezető úton egy faluban felütötte a fejét a pestis. Tudja, hogy ahol pestis van, ott a vesztegár sem hiányzik. Mit tehet hát, nekivág a további útnak. Azért vállalja a kényelmetlen, kínos karavánutat, hogy elkerülje a vesztegárat.

Rosszul összetákolt tutaj viszi át egy folyón, még egy hegyre kell felkapaszkodnia és fentről megpillantja az idilli síkságon elterülő falvak közt Gumri-t. (Térkép 3/4) Egy órával később mégis vesztegár-tábor foglya lett, cseberből-vederbe került. A viharvert, elnyűtt katonai sátrak szabad járást engednek szélnek-esőnek. Besse mindjárt az első éjszakán bőrig ázik a sátorban, másnap azonban EPIFANYEV doni kozák őrnagy meghívja a maga jobb és kényelmesebb sátrába. Jó barátságot kötnek, szinte mindennap együtt sétálnak. Kedves kirándulóhelyük az a magaslat, ahonnan felhőtlen napokon egészen közelről látni az Ararátot, hiszen csak alig egynapi járóföldre van a hegyóriás.

Május 25-én parancs érkezik, hogy a tábornok áthelyezik a Tifliszhez 75 versztával közelebb fekvő Gergerj-be. Másnap mindenkinél indulnia kell. Besse retteg a felkerekedő tömegetől, a tolongástól. Délután négy órakor lovat bérel, és elindul a veszélyes hegyi úton.

Az út felfelé olyan meredek, hogy a lovak alig mernek nekiindulni, lefelé síkos a hegyi patakoktól, amelyek lépten-nyomon átfolyanak rajta. De végre megszabadult a vesztegárból, szabad az út Tiflisz felé.

Egy utolsó nekirugaszkodás még és ott van útjának várva-várt céljánál. Vajon mit vár, mire számít a Kaukázus gerincének déli lejtőjén? Tudja, pedig ezt akkor Nyugatban még kevesen tudják, hogy itt már a középkor elején olyan magas műveltség virágzott, amely idősebb Európa országainak műveltségénél. Lehetetlen, hogy az ősi grúz irodalom ne tartalmazzon fontos, döntően fontos adatokat a grúzok közelében élt magyarokról. Ebben fanatikusan hitt Besse, és ez a hite hajtja vad hegyeken, sebes folyókon, gyakori veszedelmeken keresztül Tiflisz felé.

Ő igen, az ősi örmény kultúra emlékei vetekedhetnek a grúzokéval, a hajdani örmény történészek is sokat adhatnak a kereső-kutató magyarnak, ámde az örmény kultúra kincseit szédülták, évszázadokon át pusztították. De hiszen az örményeknek nagy része Tifliszbe menekült, itt talán nemcsak grúz, hanem örmény úton is nyomot találhat. Barátnak ölelésre tárt kar, ellenségnek könyörtelen fegyver – ez Grúzia.

1830. május 28-án érkezik Tiflisz-be. Megérkezését követő napon jelentkezik a törzskari főnöknél, aki udvariasan fogadja a magyar vendéget és magával viszi a kormányzói palotába, hogy maga mutassa be a kormányzónak, aki nem más, mint Paszkievics. A 48 estendő, alacsony termetű, hihetetlenül gögös arckifejezésű, düledt szemű tábornok azonnal kiváltja Besse ellenszenvét. Az audiencia után Besse ezeket jegyzi fel útinaplójába: „A tábornok jellemének a dölyfösség az alapvonása, összehasonlításként, nagy különbséget látok az

olyan elkapottság nélküli modor, mint Voroncov gróf úrnak magas születéséből eredő nyájassága, nemes és bőkezű természet, másfelől Eriván és Erzerum meghódítójának gőgössége között. Szilárdul elhatároztam, hogy többé nem lépem át gőgös palotájának küszöbét.”

Besse ekkor még nem tudja, hogy 19 év múlva Paszkievics fogja megadni a kegyelemdőfést a magyar nép szabadságharcának is.

Őt napig marad Grúziában, a rokonkutatás azonban sajnos, sikertelen. Először felkeresi a túszként tartott avar és lezg törzsi vezetőket, elbeszélget velük népük eredetéről, helyzetéről.

„Hallottak a magyarokról, akik egykor a Kaukázus magas hegyei között éltek, de nem hiszik, hogy ők ugyanebből a népből erednének. Valóban, sem az arckifejezésük, sem a típusuk nem olyan, mintha kaukázusi magyarok lennének. Vad ábrázatúak, rút termetűek.”

Hasonló jelenetek következnek további grúziai útján: Goriban, Kutaiszban is csupa igent kap a hegyeken túli magyarokat illetően.

Egy kézzelfogható adat is felbukkan jegyzeteiben: „Egy igen művelt örmény ember, akihez engem trapezunti ismerőse ajánlott, megígérte, hogy megismertet egy régi, örmény nyelvű kéziratral, amelyben kifejezetten említés esik arról, hogy a Kaukázus túlsó oldalán magyarok uralkodtak. E becsületes örmény módfelett örült, hogy annak a népnek egy sarjadékát láthatja, s egészen különös örömeire szolgált, úgymond, hogy felhívhatja figyelmemet az őseimre.”

Sajnálatosan, az említett kéziratot állandó lakóhelyén, Trapezuntban hagyta, biztosított azonban róla, hogy amikor legközelebb visszatér ama városba, le fogja fordíttat-

ni török nyelvre a magyarokkal kapcsolatos cikkeket, és óhajomnak megfelelően egy másolatot át fog adni lovag GUERZIEK, Szardínia trapezunti konzulának, aki viszont ígéretéhez híven Budára fogja nekem továbbítani, Ausztria konstantinápolyi internunciusának közvetítésével.

Nagyon sajnálom, hogy ez a kézirat nem érkezett meg hozzám, nem is hallottam többé említeni, pedig újabb bizonyítéka lehetett volna korábbi értesüléseimnek; nem tudom, kinek tulajdonítsam a mulasztást.”

Mi is őszintén sajnálhatjuk, hogy ez az örmény tudósítás végül is nem került elő, talán még ma is ismeretlen forrás.

Lehetséges az is, hogy MOZESZ HORENACI-nak, a legnagyobb örmény történetírónak az ötödik században írt művéről (annak egy másolatáról) volt szó, aki „Arménia földrajza” c. nagy művében említi a Kuma-menti magyarokat.

Besse pénze fogyóban van, ezért június 2-án hazafelé indul. Június 8-án érkezik Redut-kalé-ba, ahol hajót bérel, és irány: Európa. Kalandos utazás után, 1830. szeptember 2-án érkezik vissza Bécsbe.

A cári orosz birodalomban szerzett úti élményeit itt fejezi be: „Kedves kötelességemnek tartom, hogy itt kijelentsem, az Orosz Birodalomban töltött hosszú tartózkodásom alatt a polgári és katonai hatóságok mindenhol várakozáson felül jó szívvel, nyájasan fogadtak és mindenhol találkoztam azzal az őszinte barátsággal, azzal a fitogtatás nélküli vendégszeretettel, amelyről az oroszok olyan híresek: az országukban eltöltött időm mély és maradandó emlékeket hagyott bennem. (...) Hiszen mint minden rang és cím nélküli, egyszerű nemesembernek elegendő volt megmondanom, hogy magyar vagyok és máris szívélyesen, mondhatni szeretettel fogadtak.”

Epilógus

Besse az úti jelentéseit folyamatosan küldte haza, az első három még távollétében, a negyedik körülbelül éppen hazakerkezésekor (20. sz. kép), az ötödik pedig ugyanennek az évnek a végén jelent meg a Tudományos Gyűjtemény c. tekintélyes folyóiratban, amelyet ez idő tájt Vörösmarty Mihály szerkeszt.

Hazatérése után nem sokkal Besse János külföldre távozott. Anyagi körülményeinek javulásában és egy összefoglaló útleírást tartalmazó könyve kiadásának támogatásában reménykedett. Több országban is megfordult, de főképpen Franciaországban – Marseillesben – élt, ahol nyelvész professzorként oktatott.

Könyve csak kaukázusi utazása után nyolc esztendővel látott napvilágot, Franciaországban. Ennek kálváriáját az 1838-ban franciául megjelent kiadás előszavában mondja el.

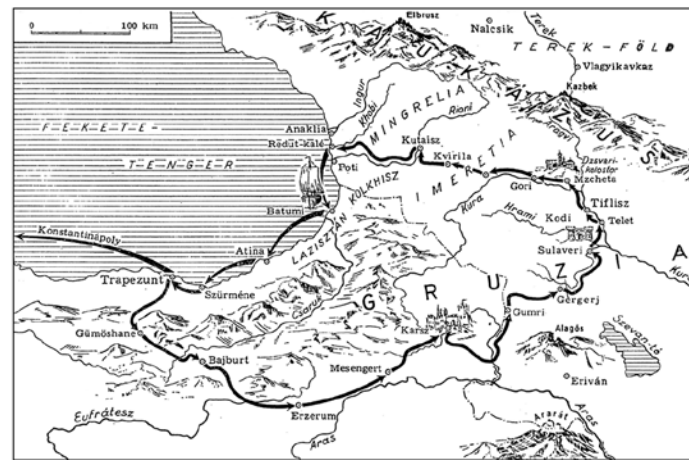
A könyv végén az előfizetők névsora olvasható: a 116 előfizetők között ott van Oroszország, Svédország, Hannover, Spanyolország, Poroszország és Ausztria konzulja, neves tudósok, orvosok, kereskedők, közhivatalnokok. A könyv ajánlása József nádornak szól. Az útikönyv megjelenése, élénk franciaországi sajtóvisszhangja mintha visszaadná Bessének mindazt, amit az epedő honvágy kisajtol belőle. Sajnos, nem. Egészségi állapota már véglegesen megrendült és a honvágy még gyorsítja is a folyamatot.

Az utolsó dokumentumok, levelek, Besse János életének utolsó nyomai Jankovich Miklós hagyatékában maradtak ránk. Így az utolsó levele is: „1841. június 12. Párizs

Tehtetes Úr! Kitűnő és elfelejtethetlen Drága Jó Barátom Uram! Párizsba visszatérésemről fogva annyi volt a gondom és bajom, hogy egy halálintés másik világra hívott ótóra szenvedés után. De az Istent megitté életre visszahívott, és holnap (dilizsanszba) magamat úgyszólván bepokolttatom Strassburgig, onnan Karlsruhe, Württemberg, ahol Ulmban hajóra ülök, és Bécsből Pestre megyek, ahol egynéhány meleg fürdőt fogok venni és ott fogom várni a moldaviai uralkodó parancsolatját. Oly gyenge vagyok, hogy nem írhatok. Alig tartom pennámat. Igaz buzgó híve maradok holtom napjáig. Tehtetes Úrnak alázatos szolgája: Besse János”

A levél alján a címzett, Jankovich Miklós feljegyzése olvasható: „június 24. A bizonyára már halott ógyallai Besse Jánosnak ez a levele ma érkezett. Jankovich Miklós”

Besse János élt hetvenhat évet, meghalt valahol Párizs és Pest között, akkor, amikor végre útban volt imádott hazája felé.

Bálintné Kovács Júlia rovata

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (34. rész)

„Népm szolgálatát ott, és úgy, ahogy és ahol lehet” – Puskás Lajos: Önéletrajz

Akiről a következőkben írok nem volt felszentelt pap, de ha a **Magyar Katolikus Lexikon** érdemesnek tartotta, hogy ismeresse munkásságát, én örömmel átveszem az ott megjelent szócikket (a rövidítéseket a könnyebb megértés végett feloldva), annál is inkább mert az ő örmény gyökerei bizonyítottak. A Füzetek hasábjain korábban már írtunk Róla.

„Puskás Lajos, ditrói (Gyergyóalfalu, Csík vm., 1901. máj. 22. – Kolozsvár, 1982. ápr. 10.): gimnáziumi tanár. – Árvaházban is nevelkedett. 1913: a család Nagyszebenbe költözött, – a gimn. 1. osztályát a debreceni piarista gimnáziumban a Tanítói Árvaház növendékeként végezte, ahol tornaórán a korlátról a hátára esett, csigolyája eltörött. Feküdt gipszben, majd acélfűzőben, hátgerince alsó csigolyái meggörbültek. A II. osztályt Székelyudvarhelyt magántanulónként végezte, majd a három nyelvű Nagyszebenben tanult tovább, osztályából egyedül érettségizett jelesen. 1920: Ditróban telepedett le; Budapesten a Pázmány Péter Tudomány Egyetem hallgatója s az Országos Menekültügyi Hivatalban tisztviselő,

Puskás Lajos

lő, majd házitanító. 1923: anyja halálakor hazatért, a bukaresti egyetemen latin-történelem szakos tanári oklevelet szerzett. 1924. X: első magyar hallgatóként történelemből „cum laude” oklevelet kapott (dolgozata: „I. és II. Rákóczi György kapcsolatai a rumén fejedelmekkel”). A székelyudvarhelyi református kollégium tanáraként irodalmi harcot kezdett Nicolae Iorga prof-ral, aki azt állította, hogy a székelyek elmagyarosított oláhok. 1925: a kolozsvári piarista gimnázium latin-történelem és alkotmánytan tanára, a cserkészlet újjászervezőjeként cserkészparancsnok. Az ifjúsági könyvtár őre, a segítőegylet vezetője, az intézeti szövetkezet igazgatója. 1933. VIII. 1–15.: részt vett a Gödöllői Cserkész Világtalálkozón. 1940–44(?): Észak-Erdély cserkészeinek főparancsnoka. Az 1930-as években Márton Áronnal az egyetemi hallgatókat szervezte. Megalapították az Alfa Szövetkezetet, mely diákösszejöveleket, segélyakciókat, bálakat szervezett, a népviseletet és népművészetet ápolta azzal is, hogy a bálon népviseletben v. népi szövetből készült ruhában lehetett megjelenni. 1940 ősztől a kolozsvári Gábor Áron Diákotthon igazgatója. Megszervezte Kolozsvárt a *Tíz*es szervezetet

(minden 10. családnak volt egy felelőse, aki gondoskodott a segítségnyújtásról és kapcsolatot tartott a város vezetőségével; ezt 1945 után „kémszervezetnek” minősítették). 1945: a „purifikáló” bizottság eltiltotta a tanítástól, de a piarista gimnáziumban tovább tanított. 1947. V. 5–X. 2.: Szamosújváron raboskodott, börtönnaplóját kicsempészte.”

Az alábbi szöveget a Wikipédiából vettem át:

„1947 májusában letartóztatták. Közel fél évig (május 5. – október 3.) bírói ítélet nélkül – sok száz erdélyi magyar értelmiségivel együtt – Szamosújváron raboskodott.

Szabadulását követően nem kapta vissza kolozsvári tanári állását. Ezért Márton Áron püspök Gyulafehérvárra hívta, ahol a Majláth Gimnáziumban tanított 1947–48-ban. Ettől a tanévtől kezdve Kisbácson, majd Kolozsvárott általános iskolákban engedélyezték számára a tanítást. 1958-ban kényszernyugdíjazták. 1960-ban megfosztották az 1944 előtti szolgálati éveinek elismerésétől. Vagyis nyugdíjába csak a rendszerváltozást követő tizenhárom évet számították be, ami drasztikus nyugdíjsökkentéssel járt. 1959-ben letartóztatták két felnőtt fiát, az 1956-os eseményekkel kapcsolatos rendszerellenes tevékenység vádjával. (Puskás) Attilát húsz, Csabát tizennyolc év kényszermunkára ítélte a kolozsvári katonai bíróság.

1964-ben a két fiú közkegyelemmel szabadult, Puskás Lajos pedig ugyanebben az évben visszakapta korábban elvett szolgálati éveit. Ezután már komoly re-

torzió nem érte, de a román titkosszolgálat, a Securitate, egészen élete végéig szigorú megfigyelés alatt tartotta. Nyugdíjas éveiben belefogott a csángókra vonatkozó dokumentumok gyűjtésébe. A moldvai magyarok számára segélyakciót is indított. Domokos Pál Péterrel és más néprajzi gyűjtőkkel hat alkalommal ment a csángók közé hangfelvételeket, fényképeket gyűjteni.

1971 és 1974 között helyettes tanári állást töltött be több kolozsvári iskolában. 1975-ben rendezte a kolozsvári katolikus plébánia valamint az akkori 11-es számú Vegyes Líceum (ma Báthory István Elméleti Líceum) levéltárát, majd 1975–77-ben rendes alkalmazottként a gyulafehérvári püspökségi levéltárát.

1982. április 10-én hunyt el Kolozsvárott. Sírját a Házsongárdi temető őrzi. Kívánságához híven családja a sírkőn cserkészliliomot faragtatott Kósa-Huba Ferenc szobrásszal.

Önéletrajzából részletek jelentek meg a Romániai Magyar Szóban *Börtönnapló* – Szamosújvár, 1947 címmel. 2000. február 9-26. között, majd Vincze Gábor bevezetőjével a Korunkban (1990/2; 1996/4).

Végül a *Börtönnapló* megjelent Puskás Lajos: *Más jövőt álmodtam* címmel Puskás Attila szerkesztésében, dokumentumokkal kiegészítve a Charta kiadónál, Sepsiszentgyörgy, 2008. (A teljes kéziratos önéletrajz megtalálható többek között a SZTE Társadalomelméleti és Kortörténeti Gyűjteményében és a kolozsvári Jakabffy Elemér Alapítvány Könyvtárában).

Folytatjuk

„Nemzetünknek mindig az volt egyik legnagyobb hibája, hogy vagy nem bízott magában, vagy elbízta magát.”

gróf Széchenyi István

Dr. Hermann Róbert

Az 1849–1850. évi megtorlások*

(3., befejező rész.)

A magyar szabadságharc vértanúi között kell számon tartanunk azt a tizenhárom, 1849. június-júliusában Marburgban és Bruck an der Murban kivégzett huszárt is, akiket ugyan nem Magyarországon, azonban egyértelműen a szabadságharc támogatásáért végeztek ki. Miután alakulatukat 1849 májusában Ausztrián át az olasz hadszíntérre irányították, Linz környékére érve a huszárok, közel lévén a magyar határ, úgy döntöttek, hogy még egyszer megpróbálják a hazajutást. Ez az egyik csapatnak sikerült, két másikat viszont elfogtak a cs. kir. hatóságok. A hadbíróóság annak alapján ítélte őket halálra, mert feltételezte, hogy az ezredparancsnok valószínűleg még az Itáliába indítás előtt kihirdette az ezredben az ostromállapotot. Ha ez megtörtént, akkor a helyi vonatkozások figyelembevétele nélkül a katonai törvényeket kell figyelembe venni. Ha mégsem hirdették volna ki az ostromállapotot, akkor a huszárokat felségsértésért kell elítélni, hiszen nyilvánvalóan azzal a szándékkal szöktek meg, hogy őfelsége, a császár csapatai ellen harcoljanak fegyveres kézzel.

Az első olyan halálos ítélet, amelyet magas rangú katona felett hoztak, Witalis Söll őrnagy, a tiroli vadászcsapat parancsnoka ellen született. Söllt a fővárosba bevonuló cs. kir. csapatok fogták el, s miután a hadbíróóság halálra ítélte, január 30-án agyonlőtték. Valószínű azonban, hogy az ítélet végrehajtását komolyan befolyásolta az a tény, hogy Söll harcolt a bécsi forradalomban is.

Ennél sokkal nagyobb feltűnést keltett, hogy Haynau június 5-én Pozsonyban fel-

akasztatta Mednyánszky László honvéd-őrnagyot és Gruber Fülöp századost, akik az 1849 februárjában kapitulált lipótvári várórséghez tartoztak, s a megadás ellen szavaztak. A hadbíróóság már korábban halálra ítélte őket, de az ítéletet sem Windisch-Grätz, sem Welden nem erősítette meg. Kivégzésük valósággal sokkolta a magyarországi közvéleményt. Annál is inkább, mert az eddig kivégzettek között a bécsi forradalomban betöltött szerepéért halálra ítélt Vitalis Söllön és Novák Tivadar nyugalmazott hadnagyon kívül nem voltak katonák. Mednyánszky báró volt, s az ilyen magas társadalmi állású személyeket az osztrák hadbíróóságok eddig legfeljebb börtönbüntetésben részesítették.

Augusztus 20-án Temesvárott lőtték főbe Hruby Gyula őrnagyot, Görgei volt segédtsíztjtét, majd 22-én Aradon felakasztották Ormai (Auffenberg) Norbert ezredest, a vadászrezdek szervezőjét. Ormai 1848-ban Munkácsról szabadult politikai fogolyként, előbb Kossuth szárnysegéde, majd az 1., később valamennyi honvéd vadászrezd szervezője volt. A hadbíróóság megállapította személyazonosságát, azt, hogy cs. kir. tiszt volt és a honvédseregben szolgált, majd halálra ítélte. Három nap múlva, augusztus 25-én a temesvári haditörvényszék ugyanígy ítélte halálra a temesvári csatában fogságba esett Murmann Sámuel nemzetőr őrnagyot, nyugalmazott cs. kir. főhadnagyot. Október 6-án aztán kezdetét vette a politikai és katonai elit elleni megtorlás. Ezen a napon Pesten főbe lőtték Batthyány Lajos grófot, az első független felelős magyar kormány miniszter-

elnökét, s ugyanezen a napon Aradon főbe lőtték a honvédsereg három tábornokát és egy ezredesét, s felakasztották kilenc tábornokát. A dátum kiválasztása nem volt véletlen: 1848-ban a bécsi forradalmi népezen a napon végzett Theodor Baillet de Latour tábornok, cs. kir. hadügyminiszterrel. Márpedig a bécsi kormánykörök meg voltak győződve arról, hogy a bécsi forradalmat és Latour halálát a magyarok, köztük Batthyány titkos akciói okozták.

Október 10-én Csány Lászlót, előbb a dunántúli hadsereg, majd Erdély kormánybiztosát, később a Szemere-kormány közlekedés- és közmunkaügyi miniszterét, és Jeszenák János bárót, Nyitra és Pozsony megyék kormánybiztosát vezették a bitófa alá. Csány legfőbb bűne azonban nem annyira a miniszterség lehetett, hanem az a szakadatlan tevékenység, amit kormánybiztosként a dunántúli, majd az erdélyi hadsereg harcképességének, s az ezen országrészekben található erőforrások biztosításának érdekében kifejtett. Jeszenák legfőbb bűne Lipótvár 1848 októberi biztosítása és a szlovák felkelés elnyomása lehetett.

Október 18-án Kolozsvár mellett, Szamosfalván végezték ki Tamás András alezredest és Sándor László századost. Tamás bűne az volt, hogy egyike volt a csíkszéki ellenállás legfőbb szervezőinek, s kiáltványokban szólította fel a székeleyeket az ellenállásra. Kihirdette a Függetlenségi Nyilatkozatot, s júniusban mozgósította a csíki nemzetőrséget a cs. kir. csapatok ellen. Sándor Lászlót azzal vádolták, hogy 17 román foglyot, akiket Székelyudvarhelyre kellett volna szállíttatnia, útközben agyonlötvetett. Együttes kivégzésük azt a törekvést jelzi, hogy a cs. kir. hatóságok össze akarták kapcsolni a katonai-politikai és a köztörvényes színezetű ügyeket.

Október 20-án a szabadságharc három nem magyar származású tisztjét vezették a bitófa alá. A francia nevű, de lengyel Karol d'Abancourt de Franqueville százados, hasonlóan Ormai Norberthez, politikai fogolyként szabadult 1848-ban. A német Peter Giron aleredes részt vett a bécsi forradalomban, majd a német légio szervezője és parancsnoka volt. A lengyel Mieczyslaw Woroniecki herceg egy cs. kir. dzsídásrezdből kilépve előbb egy vadászcsapatot szervezett, majd az erdélyi lengyel légio soraiban harcolt, majd honvéd alezredesként Dessewffy Arisztid tábornok egyik segédtsíztje volt. Az ő együttes kivégzésük azt volt hivatva szimbolizálni, hogy a magyar szabadságharc nem magyar ügy volt, hanem veszélyes nemzetközi kalandorok vállalkozása.

Őket követte október 24-én három politikus. Szacsavay Imre, a képviselőház jegyzője és Perényi Zsigmond, a felsőház elnöke az országgyűlés azon tisztviselői közé tartoztak, akiknek aláírása szerepelt a Függetlenségi Nyilatkozaton. Csernyus Manó már 1848 tavaszán felhívta magára a figyelmet, amikor a Kamaránál magyar nyelvű adminisztrációt követelt. Később Kossuth pénzügyminisztériumában dolgozott. 1849 januárjában Pesten maradt, s az osztrák polgári közigazgatásban dolgozott. Márciusban azonban Debrecenbe ment, s felajánlotta szolgálatait a magyar kormánynak. Állítólag hírszerzői szolgálatot is teljesített, de erről nincs szó az ítéletben.

Az 1849. évi végrehajtott halálos ítéletek egy aradi kivégzéssel értek véget. Október 25-én lőtték főbe reggel 7 órakor Kazinczy Lajos ezredest, aki egy északkelet-magyarországi hadosztály és az észak-erdélyi csapatok maradványainak parancsnokaként augusztus 24-25-én Zsibónál feltétel nélkül megadta magát.

2012. október 2-án elhangzott emlékbeszéd

Kazinczy kivégzése után – a nemzetközi felháborodás miatt – Aradon is felfüggesztették az ítéletek végrehajtását. Azonban ez a felfüggesztés csak ideiglenes volt. 1850. február 19-én még egy tizenhatodik honvédtisztet is kivégeztek. Ludwig Hauk honvéd alezredest, aki komoly szerepet játszott a bécsi forradalomban.

Összevethető-e az 1849-50-es megtorlás a 20. század nagy terrorhadjárataival? Aligha. Noha a kivégezettek többségét joggal tartjuk számon a nemzet vértanúi között, s – mint említettük – az ítéletek jogi megalapozottsága igencsak kétséges volt, a cs. kir. és az orosz fél eljárása ritkán ment túl a katonai szempontból és a hadijog alapján igazolható mértéken. A megtorlásnak kétségkívül volt egy komoly elretentő funkciója, de a legsúlyosabb ítéletet viszonylag ritkán alkalmazták vaktában, azaz, az azt elszenvető személy – a cs. kir. fél szempontjából – kétségkívül bűnösnek minősült. A reguláris csapatok megtámadását, a kémkedést, az izgatást, a fegyverrejtegetést, a hadifoglyok legyilkolását háborúban minden hadsereg megtorolja, s a magyar fél sem tett mást ilyen esetekben. Az irracionális elem, azaz a válogatás nélkül történő gyilkolás nem volt jellemző a cs. kir. oldal (legfeljebb az oldalán harcoló román és szerb fölkelők) gyakorlatára. A bebörtönzések sem vaktában történtek, azaz csupán egy társadalmi csoporthoz vagy felekezethez tartozás nem volt elégséges ok arra, hogy valakit meghurcoljanak. 1849-1850-ben egy éven át tartó háború során és után összesen 128 főt végeztek ki. Hol mérhető ez akár 1919 vörös- és fehérterrorjának, akár a holocaustnak, akár 1944-45 nyilas őrületének, akár 1948-1953, vagy 1956-58 kommunista terrorjának méreteivel?

A megtorlás formái 1849–1857

Az 1848-49-es forradalmat és szabadságharcot követő megtorlás esetében a közvélemény többnyire csak a kivégzésekre gondol, holott a megtorlásnak, a bosszúnak voltak egyéb, közvetlen és áttételes formái is.

Botozások, vesszőzések

Amikor a cs. kir. csapatok június 28-án bevonultak Győrbe, két magyar hölgy „illetlen mozdulattal” hátat fordított a bevonuló tábornoki karnak. Ezt egy tiszt észrevette, s a városházára idéztette őket. Egyiküket, egy 30 éves hölgyet megvesszőztek, másikat, aki csecsemőjével jelent meg, megkegyelmeztek. Július 11-én Nagyigmádon Susan altábornagy előbb a László József kócsi református papot, majd Győrffy Ferenc tatari református lelkészt verette félholtra. Őket követte Tóth Sándor oroszlanói községi jegyző, akire 50 botot veretett, végül Fieba József bánhidai katolikus plébános. A megbotozottaknak Mannsbarth Antal csákerényi katolikus plébános és Szikszay János református lelkész nyújtottak lelki vigaszt; őket később kivégezték. Fiebát november 30-án a pozsonyi hadbíróóság még négy év várfogságra ítélte. A botozások már a bécsi politikusokat is nyugtalanították: augusztus 10-én a minisztertanács ülésén Schmerling igazságügy miniszter tiltakozott a katonai hatóságok által az osztrák törvényekkel ellenkező módon polgári személyekre kiszabott botbüntetések ellen.

Ennek ellenére a botozások tovább folytatódtak. A legnagyobb európai felháborodást Maderspach Károlyné Buchwald Franciska esete keltette. Férje, Maderspach Károly a kor egyik kiváló hídépítő mérnöke, emellett a ruszabányai vasgyár egyik tulajdonosa volt. 1849. augusztus 17-én

Kmety György tábornok és kísérete, majd 20-án a török földre tartó Bem és Guyon Richárd tábornok, illetve Stein Miksa ezredes haladt át a településen. A három magasrangú tiszt Maderspachéknál szállt meg, majd az esti órákban folytatták útjukat. Augusztus 23-án bevonultak a cs. kir. csapatok a kisvárosba, majd magukkal hurcolták Maderspachnét. Kocsin kivitték a városon kívül arra a helyre, ahol júniusban a városka lakossága Szabadság-fát ültetett. Itt leszállították, majd Gröber százados parancsára két katona lefogta, letépte róla a felsőruhát, négy másik pedig nyírfa-gallyból font vesszővel megvesszőzte. Innen továbbhurcolták Karánsebesre, ahol néhány órára fogságba vetették, majd hazaengedték. Amikor a szerencsétlen férj értesült a történetéről, szégyenében egy, a bányásztnál használt jelző mozsárágyúval föbe lőtte magát. A hihetetlenül brutális eljárás oka állítólag az volt, hogy Maderspachnét megvádolták: az említett júniusi Szabadság-fa ültetés alkalmával egy, a császárt ábrázoló bábut temetett volna el. Maderspachné megvesszőzésének híre bejárta az európai sajtót, s nem kis szerepe volt abban, hogy Haynaut 1850-es londoni látogatása alkalmával a Barclay and Perkins sörgyár munkásai olyan alaposan elagyabugyálták.

A botozások még 1852-ben is állandóak voltak, főleg a másodfokú felségsértést (az uralkodó szidalmazását) büntették így.

A várfogság

A legáltalánosabb büntetési forma a börtön volt. A korabeli szabályok szerint a rab a saját ruháját viselhetette, pénzét és értéktárgyait elvették. Kapott szalmazsákot, szalmavánkost, lepedőt és pokrócot, használhatta a saját ágát is, de csak a fentebbi ágyneművel. Látogatót nem fogadhatott,

írószerket és könyveket nem tarthatott. Fontos esetekben a várparancsnok engedélyezhette a levélfírást, de csak egy tiszt felügyelete mellett. A könyvolvasást szintén engedélyezhette, de a könyv csak vallásos vagy erkölcsi tárgyú, illetve imakönyv lehetett. A várfogságra vasban elítélt fogoly kezére és lábára vasat vertek. A fogságot csak orvosi rendeletre, illetve várparancsnoki engedéllyel hagyhatta el. A fogoly élelmezésére egy 1820. november 16-i rendelet szerint naponta 8 krajcárt kapott, ezt, valamint a fa, a világítás és a mosás költségeit köteles volt szabadulása után a kincstárnak visszatéríteni. A várfogság automatikusan együtt járt a tisztí rang és a kitüntetések elvesztésével. Nőket nem lehetett sáncfogságra ítélni, de fegyházra igen; várfogságra csak akkor, ha tiszték felesége voltak. A büntetés a hadbíróági ítélet kimondásának napján kezdődött, a vizsgálati fogságot nem számolták be. A foglyot a törzsfoglár élelmezte, naponta egyszer kapott meleg ételt, főzeléket vagy tészta húst vegyesen. Az éjjeliedényként szolgáló vödör vagy más alkalmas tárgy a cellában volt. Gyakorlatilag azonban a cs. kir. hatóságok igen sokszor eltértek e szabályoktól. A magyarországi börtönök közül a legrosszabb hírű a pesti Újépület volt, a legjobb körülmények az aradi várban voltak. Magyarországon ezen kívül Nagyszombatban, Munkácsban, Gyulafehérvárott és Komáromban őriztek foglyokat.

A szabadságharc első hadifoglyait a königgrätzi várba vitték. 1849 nyarától Olmützben, Josefstadtban, Theresienstadtban s a már korábban hírhedtté vált Kufsteinben őrizték a szabadságharc elítélteit. Jókai szerint Kufstein volt a státusbörtönök akadémiaja. „Arad, Komárom, Josefstadt, a pesti Újépület

mind csak gimnáziumok és elemi tanodák hozzá képest; aki még csak ezekben végezte a kurzust, az ne is beszéljen; az csak félig van értesülve”. Kétségtelen tény, hogy az emlékirók valamennyi várbörtönről jegyeztek fel többé-kevésbé kedélyes epizódokat; Kufsteinről nem.

A foglyok számára a legkínosabb az unalom volt; a különféle foglalatosságok mind-mind ennek a kellemetlen vendégnek az elűzésére szolgáltak. Marcona hadfiak kertészkedtek, hímeztek, festegettek, írtak verseket, fordítottak különböző könyveket, csak hogy megszabaduljanak az unalom keltette depressziótól. Mások az őrszemélyzettel veszekedtek, panaszra jártak, hogy így tartsák kondícióban magukat. Az egyhangú napok miatt a foglyok egy része különböző kedélybetegségekben szenvedett, volt, aki megőrült, vagy öngyilkosságot kísérelt meg. 1856 végére a foglyok többsége egyéni kegyelem vagy tömeges amnesztia révén szabadult, de az utolsó foglyok csak 1859-ben szabadultak.

Sáncfogság

A legkínosabb büntetések közé tartozott a sáncfogság, azaz az erődítési munkákban való részvétel. Az erre elítélt rabtól elvették a ruháit, s rabruhát kellett viselnie, haját lenyírták. A hat évnél rövidebb időre elítéltek 3,5 fontos (kb. 1,75 kg.), az ennél többre elítéltek 5,5 fontos (kb. 2,75 kg.) súlyos láncot viseltek a lábukon. (Ha lábgyöngöségük ezt lehetetlenné tette, akkor a kezükön). Szállításuk a „teljesen elkülönített, szellős, tágas, száraz, kikövezett, vasrácsos ablakú” kazamatákban volt (ebből a tágas, száraz, kikövezett nem minden esetben érvényesült); fekhelyük egy priccs volt, s csak télen kaptak pokrócot. Étkezésüket a törzsfoglártól kapták, ami egy 1817-es rendelet szerint napon-

ként egy meleg ételből, hetenként kétszer csont nélküli, fél fontyi (kb. 0,25 kg.) hús-ételből állt. Az erődítések körül mindenféle munkát kellett végezniük, így talicskázni, földet, követ, fát rakni, fát vágni, kőműves- és ácsmunkát végezni, utcát söpörni, havat lapátolni.

Besorozás

A volt honvédek besorozása a legtömegesebb megtorló rendszabály volt, hiszen a honvédseregben valaha szolgálók legalább 20-25 %-át, állítólag 40-50.000 főt érintett. A besorozásokat a szükségyszerűség nem indokolta, hiszen 1849 nyarán már megkezdődött a cs. kir. hadsereg redukciója. A besorozottak különböző fegyelmi problémákat okoztak a cs. kir. hadseregben. Az ellenállás nyílt formáira ritkán került sor: a testi büntetések, így a botbüntetés, vesszőfutas alkalmas visszatartható erő lehetett. A nemesi vagy arisztokrata származású honvédtisztek azonban már csak az otthonról kapott pénzüsszegek segítségével is kikezdehették a cs. kir. hadsereg merev hierarchiáját.

1852-ben a hadvezetés elrendelte, hogy a honvédekkel szemben nem szabad használni a pejoratív „Ex-honvéd” elnevezést, s nem szabad felhánytorgatni a múltjukat sem. A besorozottak egy része ettől kezdve különböző összegeken (500 forint) megválthatta magát, s megkezdtek egy részük kényszerszabadságolását is. Ennek egyszerre voltak pénzügyi és fegyelmi okai: a megváltási összeg jól jött az államkincstárnak; a hadsereg fegyelmének pedig jót tett e demokratikus elemek eltávolítása. A megváltási összeget persze inkább csak a nemesi származású, tehetősebb családok fiai tudták kifizetni; a szegényebb rétegek gyermekei kénytelenek voltak leszolgálni a nyolc esztendő.

A Kossuth-bankók

A megtorlás részét képezte az önálló magyar pénznek, az ún. Kossuth-bankóknak a forgalomból való kivonása is. Windisch-Grätz 1849. február 23-án a Debrecenbe menekült Országos Honvédelmi Bizottmány által kibocsátott 15 és 30 krajcáros pénzjegyeket, március 8-án az 5 és 100 forintosokat minősítette érvényteleneknek. A még a magyar forradalom „törvényes” időszakában kibocsátott 1 és 2 forintos bankjegyekkel kapcsolatban ígéretet tett, hogy azokat osztrák bankjegyekre be fogják váltani. A fordulatot, a teljes érvénytelenség kimondását az orosz intervencióról szóló katonai egyezmény megszületése hozta magával. Május 20-án Welden fővezér minden Kossuth-bankót (tehát az 1 és 2 forintosokat is) betiltott. Június 29-én pedig Haynau már elrendelte ezek beszo-
szolgáltatását, s a legszigorúbb büntetéssel fenyegette az ezt elmulasztókat. A lakosság azonban nem nagyon sietett a beadással. Valószínűleg azért a józan gazdasági megfon-

tolásból sem, mert senki sem hitte, hogy a birtokában lévő bankjegyekért semminemű kárpótlást nem fog kapni. Erre mutat, hogy a hatóságoknak újra és újra el kellett rendelniük a Kossuth-bankók beszo-
szolgáltatását, sőt, a pesti cs. kir. katonai kerületi parancsnokság 1849. december 12-én december 31-ig meghosszabbította a beadási határidőt.

A magyar társadalom összesen 66 millió forintnyi Kossuth-bankót vesztett el. (Ebből 500.000 forintot váltottak be az osztrákok Komárom feladása után.) Nem véletlen, hogy a Kossuth-bankók rejtegetése az egyik leggyakrabban előforduló „bűncselekmény” volt az elkövetkező években. A rejtegetés oka kettős volt: a társadalom egy része bízott abban, hogy valamikor ismét „magyar világ” lesz, s a bankókat névértékükön beváltják; a szimbolikus értelmezési tartományban pedig a győztes hatalom autoritását vonták kétségbe a rejtegetők. Nem véletlen, hogy ennek képviselői olyan keményen sújtottak le a bankjegyek birtokosaira. *Vége*

Szomorújelentés

Mély fájdalommal és nagy szomorúsággal tudatjuk, hogy

Balatoni Lászlóné

életének 76. évében 2012. november 16-án váratlanul elhalálozott. Szeretett halottunk hamvasztás utáni búcsúztatása a Csillaghegyi Református templomban december 9-én megtörtént.

A gyászoló család

*„Annyira akartam élni,
A betegséget legyőzni,
Búcsúztam volna tőletek,
De erőm nem engedett,
Így búcsú nélkül szívetekben
Tovább élhetek.”*

Balatoni Lászlóné sok évvel ezelőtt felvállalta, hogy gondozza a III. ker. Mátyás király út 65. számú háza falán elhelyezett Czetz János emléktáblát és rendben tartja az emlékhely környékét. Mindig részt vett emlékező rendezvényeinken is. Nagyon érdeklődött az erdélyi örménység iránt és szíven viselte egyesületünk működését, többször vett részt egyéb rendezvényeinken is, mint ahogy nemrég is. Köszönjük kedvességét, a barátságát, segítségét. Emlékét kegyelettel megőrizzük!

Szerkesztőség

Elhunyt Jakobovits Miklós festőművész

Ismét fájdalmas veszteség érte Nagyvárad szellemi életét, és az összmagyar kultúrát: életének 77. évében elhunyt Jakobovits Miklós Munkácsy Mihály-díjas romániai magyar képzőművész, a Barabás Miklós Céh elnöke, muzeológus, művészeti író. (Megjelent ERDON (Erdély Online) hírportálon 2012. dec. 17.) A művészt december 19-én kísérték utolsó útjára Nagyváradon a Rulikovszky temető Steinberger kápolnájából.

Jakobovits Miklós
(Kolozsvár, 1936. augusztus 9. – Nagyvárad, 2012. december 16.)

A Munkácsy-díjas festőművész erős érzelmi szálakkal kötődik örmény identitásához is, és részt vállalt a magyarörmény kultúra értékeinek föltárásában és megővésében.

Kolozsváron 1954 és 1959 között Kádár Tibor és Miklóssy Gábor tanítványaként végezte a képzőművészeti főiskolát. Ezután véglegesen Nagyváradon telepedett meg, a Kőrösvidéki Múzeum főmuzeológusaként dolgozott, majd az Ady Endre Sajtókollégiumban művészettörténetet tanított. 1997 óta, a rendszerváltozást követően újjalakult Barabás Miklós Céh (az erdélyi magyar képzőművészek szövetsége) elnöke.

Festészete több hatást asszimilált. A szürrealizmus hagyományaira támaszkodva, a művészi groteszk lehetőségeivel alkotta meg *Bolondokháza* című képciklusát, mint a diktatórikus társadalmak paródiáját. Hatott rá a metafizikus festészet, az olasz trecento és arte povera festészeti fölfogása, az absztrakció, a minimal art irányzata.

Jelentősen hozzájárult a nagyváradi képtár gyarapításához. Munkatársával Alexandru Șășianuval közösen létrehozta a Nagyváradai Egyházművészeti Barokk Képtárat. Fölvállalta több er-

délyi örmény egyházművészeti alkotás restaurálását. Utazást tett Örményországban és erről vetített-képes előadásokon számolt be. Több kitüntetés is az örmény kultúra ápolásához kapcsolódik: az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület *Hollósy Simon centenáriumi emlékérmé* (1996), a budapesti Országos Örmény Önkormányzat *Kiss Ernő-Lázár Vilmos emlékérmé* (1996), *Romániai Örmények Szövetségének Művészeti Díja* (1997).

Számos kiállítása mellett (Nagyvárad, Kolozsvár, Bukarest, Sepsiszentgyörgy, Utrecht, Hamburg, Párizs) munkái eljutottak hazai és külföldi közgyűjteményekbe. Alkotásaiból őriz a bécsi Mechitarista Örmény Teológia Múzeuma is.

Gondolatok az erdélyi képzőművészetről (Nagyvárad, 1993) című könyvében 20. századi alkotóinkról, főiskolai tanárokról, pályatársakról rajzolt meglevenítő képet.

(*Részlet Murádin Jenő: Magyarörmény paletta /Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, 2012/ c. könyvéből*)

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület Kiadó nem gondolta, hogy a röviddel ezelőtt megjelent kislexikon szócikke nekrológgá válik e váratlan halállal. A művészre kegyelettel emlékezünk, emléket megőrizzük!

Dr. Issekutz Sarolta elnök

Shnorhavor Nor Tari!
Boldog Új Évet kívánunk!

Örmény Utakon Kelet-Anatóliában

Örmény és magyarok sorsa hasonló – mondták már többen, hiszen határvonalak választják el egymástól az ősi területeket. Egyben viszont különböznek: sajnos örmények már csak a határ egyik oldalán élnek... a többit kivégezték, aki szerencsés volt elmenekült.

2013 augusztusának közepén sajnos csak nyomokat tudunk felkutatni az egykori virágzó örmény őshazában – Kelet Anatóliában, ahol a népirtás az örményeknek csak emlékét hagyta.

Utunk során ellátogatunk *Kaiseriba* (Cesarea), Világosító Szt. Gergely szülővárosába. Meglátogatjuk az orvosi múzeumot, citadellát, Agirnas földalatti városát és Surp Kirkor romos örmény templomát.

Innen a *Soganli* völgyben, a *kappadokiai sziklakolostorokat* keressük fel, majd Szt. Pál apostol szülővárosát, *Tarzust* látogatjuk meg, ahol felkeressük a Szt. Pál templomot, és megnézzük Kleopátra kapuját.

Adana egykori örmény zsinat helye, a genocídium idején meghatározó hely. Híres itt a 4. századi római híd, a Ramazanoglu kas-tély-múzeum – római emlékekkel.

Mardinban született a genocídium alatt vértanúhalált Maloyan örmény katolikus püspök. Szabadtéri múzeumnak mondják az egész várost. Híres a 12. századi Nagy mecsete, az 5. századi ortodox templom.

Diyarbakir a genocídium egy újabb

színhelye, az örményekről a Szent Giragos örmény templom romjai mesélnek.

Az örmények második nagy tava Szeván után a *Van tó*. Partjaitól három km-re fekszik az *Aghtamar sziget*, a világhírű híres Szent Kereszt örmény kolostorral.

Bitlisben egy 19. századi örmény templom látható, mellette hagyományos kurd házak. Mellette fekszik Por falu örmény templommal és khatchkarokkal.

Innen az egykori 1001 templom városába, őseink fővárosába, *Aniba* vezet utunk, majd *Karsba*, ahol örmény, török, orosz, grúz kultúrák találkoznak. Itt található a Surb Arak'elots örmény templom, és még két örmény templom romjai.

Erzerum, érintésével érünk vissza *Kaiseriba*.

A tervezés folyamatban van, következő lapszámunkban részletekkel is szolgálunk. Utazás repülővel Kaiseriba, majd autóbusszal a megadott útvonalon. Indulás min. 30 fővel.

Jelentkezni lehet: dr. Puskás Attila, 0742181537 vagy a pattila001@yahoo.it email címen.

Barangolás Bácskában, Bánságban és az Al-Duna vidékein

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület programvázlata 2013

Időtartam: 8 nap
(2013. augusztus 4–11.)

1. nap: Budapest, Kiskunhalas, Tompa (határátkelő), Szabadka (városnézés), Palics, Csóka, Feketető (a román kommunista diktatúra mártírja – Boldog Bogdánffy Szilárd püspök szülőfaluja)

Szállás és ellátás: az 1. és 2. napon Tóthfaluban bácskai családoknál (2 ágyas, komfortos szobák)

2. nap: Törökbecse (gróf Leiningen *Westenburg* Károly tábornok – aradi vértanú emlékmű-

ve, koszorúzás), Aracs – pusztatemplom (bencés apátság romjai), Zenta (városnézés, Zentai csata emlékműve), Tóthfalu (tájház, zenés bácskai trakta)

3. nap: Elemér (templom, Kiss Ernő altábornagy – aradi vértanú kriptája, koszorúzás), Nagybecskerek (városnézés, székesegyház, Lázár Vilmos ezredes – aradi vértanú domborműve és emléktáblája, koszorúzás, találkozó a bánsági magyar-örmények képviselőivel), Versec (városnézés, Szent Gellért templom)

Szállás és ellátás: a 3. és 4. napon Székelykevéen „bukovinai” székely családoknál (2 ágyas komfortos szobák)

4. nap: Nándorfehérvár (várlátogatás, Bajraki mecset, sétálóutca), Zimony

A nagybecskereki plébániatemplom

(Hunyadi torony), Székelykeve (Szent István templom, tájház)

5. nap: Szendrő (várlátogatás), Galambóc (vár, süllőpiknik a Dunaparton), Donji Milanovac (séta a mólón), Kis és Nagy Kazán-szoros (panorámaút), Vaskapu (határátkelő a gátkoronán), Orsova

Szállás és ellátás: az 5. és 6. napon Dunaorbágyon, a Duna Csillaga szállodában

6. nap: Duna Csillaga (üdülőprogram: fürdés a Dunában, napozás, fa-

kultatív programok: naszádozás a Kazán-szorosokban, Veteráni-barlang, Ponikova-barlang, gyalogtúra a Nagy Sukárra)

7. nap: Herkulesfürdő, Cserna festői völgye, Havasalföld (Novaci-Petrozsény: magashegyi panorámaút – 2140 m a tengerszint felett, könnyű gyalogtúra), zenés, táncos búcsúest Csernakeresztúron

Szállás és ellátás: a 7. napon Csernakeresztúron Bukovinából visszatelepült székely családoknál (2 ágyas komfortos szobák)

8. nap: Marosillye (Bethlen Gábor szülőháza), Máriaradna, Ópálos (hangulatos borkóstoló a kadarkától a kadirisszimáig), Arad (Szabadság-szobor – koszorúzás)

1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1%

Közeledik az adóbevallás ideje... A törvény szerint személyi jövedelemadónk (kétszer) egy százalékát erre jogosult, bejegyzett egyházaknak, közintézményeknek, civil szervezeteknek, egyesületeknek ajánlhatjuk.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület jogosult arra, hogy személyi jövedelem-adónk 1 %-át az EÖGYKE-nek ajánlhassuk.

Tizenhetedik éve működő Egyesületünknek így lehetősége nyílik arra, hogy működése anyagi nehézségeit részben megoldja. Meggyőződésünk, hogy az EÖGYKE kezdetől fogva nyitott könyvként működik, hiszen minden lépésünkről rendszeresen beszámolunk az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek hasábjain.

Akik részt vesznek programjainkon, meggyőződhetek arról, hogy a tagdíjat, adományokat, a pályázatok során elért támogatásokat kizárólag kulturális és hitéleti identitás-örzésünkre, hagyományaink ápolására, a magyarörmény társasági élet, a közösség megteremtésére, jobbítására fordítjuk. Kérjük, hogy jövedelemadója bevallásakor gondoljon Kulturális Egyesületünkre – ezáltal önmagára is. Hiszen azért dolgozunk, hogy magyarörmény közösségünk céljait megvalósítsa, örmény gyökereink tárgyi és szellemi kultúráját megőrizze, átadja gyermekeinknek, unokáinknak – az utókornak. Tartozunk ezzel tehetséges, tisztességes és jó magyarrá vált őseinknek, tehát önmagunknak is.

Nem kell mást tennie, mint a jövedelemadó bevallásakor az APEH által rendszeresített bevallási nyomtatványon nyilatkozatot tegyen szervezetünkre.

A kedvezményezett adószáma:
18085590-1-41

A kedvezményezett neve:
Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Együttel kérjük és javasoljuk, hogy a másik egy százalékkal támogassa a

Magyar Katolikus Egyházat, amelynek technikai száma 0011,

amelynek részegyháza a magyarhoni, történelmi örménység Örmény Szerződésű Római Katolikus Egyháza.

Templomunknak, amelyet évtizedeken át Kádár Dániel apátplébános vezetett, nincs önálló technikai száma!

Köszönjük, hogy gondol ránk.

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1%

Kiszakadt az angyalok dunnája...

Régmúlt gyermekkor hangulatát kelti az egész napon át tartó havazás. Fehér sapkát öltenek a házak, fák, emberek. Az utcai fényfüzerek csillogásában millió hópehely angyalszárny-érintésével élményével araszolunk gondjainkat cipelve az emlékeket betérítő hópaplanban, s komfortérzetünk bosszússágain morfondírozunk.

Halk finom dallamok oldozzák a zenehallgatásra összegyűlt lelki gyötrődéseit. Lényéből áradó finom nőiesség, biztos kézzel válogatott, magas művészi szinten megszólaló zeneművek – Nagy Emese hárfaművész kézjegyei – melyekre válasz a lélek-húr hangján érkező, szemekből áradó szeretethullám.

Köszönjük a megélt csodát, az élményt, a meghitt hangulatot, amivel megelőlegezte az Adventet, az Úr eljövetele ígését ebben a kivételesnek tekintendő időszakban: évezred 12-ik éve, 12-ik hónap, 12-ik napján.

Ebben a tökéletes harmóniában ott vagytok Ti is, kedves örmény származásúak határon innen és azon túl. Rátok is gondoltunk, értetek és nektek is szólt a dal, amelyet angyalok kórusa vitt el hozzátok. Ők vitték üzenetünk: *Áldott, Boldog Új Évet kívánunk* nektek, szeretettel, a Marosvásárhelyi Örmény-Magyar Kulturális Egyesület nevében
Szász Ávéd Rózsa és Dr. Puskás Attila

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a **pénzadományok gyűjtését** az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Pénzbeli adományok az egyesület bankszámlájára befizethetők.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület **székhelye:** 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel.:** 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK – füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja:

a Fővárosi Örmény Önkormányzat

(1054 Budapest, Akadémia u. 1. II. emelet 280, telefon: 332-1791)

(félfogadás: hétfőn 16.30–18.30 óráig, fovarosiormeny@gmail.com),

valamint a Budapest Főváros II. kerületi, és a Zuglói Örmény Önkormányzat

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: **Béres L. Attila**

Felelős kiadó: **dr. Issekutz Sarolta**

Munkatársak: Dr. Sasvári László, dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia (Kolozsvár),

Dr. Puskás Attila (Marosvásárhely)

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Lapzárta: minden hónap harmadik csütörtökét követő hétfő!

Tördelés: Szakmány György

Nyomdai munkák: Pannónia-Print Kft.